

POŠTINA PLAČANA V GOTOVINI

Per št. ni isklov.

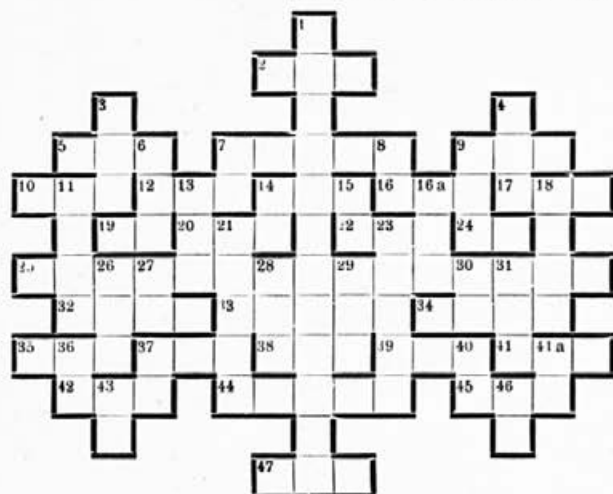

NAŠ ROD

LETNIK XII
LETO 1940/41

8

KRIŽANKA

Vodoravno: 2. del dneva, 5. čut, 7. morska riba, 9. kurivo, 10. ptič, 12. rimski pozdrav, 14. lesena stavba, 16. žensko ime, 17. začimba, 19. (franc.) zlato, 20. OPP, 22. nada se, 24. nikalnica, 25. voščilo vsem bralcem »Našega roda«, 32. pritok reke Elbe, 33. tovarna oblek, 34. obleke, ki jih nosijo društva, 35. srbska jed, 37. čutilo, 38. SSS, 39. grška gora, tudi strupena žuželka, 41. plakanje, 42. del spovedi, 44. majhen (franc.), 45. zver, 47. veznik.

Navpično: 1. vzklik o Veliki noči, 3. jadranski otok, 4. domača žival, 6. dva, dvojica, 7. besedica, s katero prigovarjamo, 8. pov. os. zaimek, 9. ind. rastlina, 11. nemška znamka avtomobilov, 13. vprežna žival, 14. nada, 15. medmet, 16 a. loščilo, 18. omot, 21. poplava, 23. srbsko mesto, kjer izdelujejo preproge, 26. rib. priprava, 27. EB, 28. isto kot 3. navp., 29. ima vsak človek na glavi, 30. zlato (franc.), 31. afriški brzotek, 36. pouk, 37. del kolesa, 40. plošč. mera, 41 a. del kolesa, 43. števnik, 46. najp. veznik.

K V A D R A T I

Vodoravno in navpično:

1 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. staro orožje
2. del obraza
3. ptič</p>	2 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. žival
2. število
3. plod</p>	3 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. del ust
2. žuželka
3. vrsta glasú</p>
1	2	3																														
2																																
3																																
1	2	3																														
2																																
3																																
1	2	3																														
2																																
3																																
4 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. stran neba
2. kaže čas
3. strupena kača</p>	5 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. žuželka
2. začimba
3. veznik</p>	6 <table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr> <tr><td>2</td><td></td><td></td></tr> <tr><td>3</td><td></td><td></td></tr> </table>	1	2	3	2			3			<p>1. kača
2. žensko ime
3. darilo</p>
1	2	3																														
2																																
3																																
1	2	3																														
2																																
3																																
1	2	3																														
2																																
3																																

Naslovna slika: Karel Širok. — Foto: Božidar Jakac.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemaajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 3.—. Celoletna naročnina znaša 30 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

K A R E L Š I R O K

Ime Karla Široka nam je znano po pesniških zbirkah »Jutro«, »Polžja hišica« in »Kapelica«, kjer je zbral vrsto verskih motivov; v knjigi »Slepi slavčki« pa pripoveduje v nevezani besedi zgodbe o živalih. Še letos pa namerava razveseliti našo mladino z daljšo povestjo o treh bratih in treh razbojnikih.

Širok je rojen 26. oktobra 1889. leta v vasi Šmartnu v Brdih pri Gorici, kjer je učiteljeval nekaj časa njegov oče. Svojo mladost pa je navezal na vas Kozano, kamor je bil oče kasneje premeščen.

Brda, kjer je rojen tudi pesnik Alojz Gradnik, so še do danes ohranila svoj slovenski obraz in jezik. Še zdaj je Širok zakoreninjen v svojih Brdih, čeprav že ni bil tam preko dvajset let. Snov za svoje speve in spise koplje iz spominov na mladostna, sončna leta, ki jih je preživel v valovitih Brdih. Zatrjuje, da so ti kraji med najlepšimi slovenske zemlje. Podnebje je tam milo, mandeljni cveto tam že v februarju in prve češnje zore že v začetku maja.

Po pomladi je dihala ozračje, ko sva se sestala s Širokom v ljubljanski kavarni. Širok je došel na pomenek izredno slabe volje. Kako neki tudi ne! Saj je prišel od zobnega zdravnika. Sedla sva k mizici poleg okna. Širok se je naslonil z levico ob okno ter se zatopil v mladostne spomine. Odgrinjal mi je svoje delo in načrte.

Širok je hodil v ljudsko šolo k svojemu očetu; rad je stikal po njegovi skromni knjižnici ali pa se smukal okoli harmonija. Pa tudi na Stradivarijeve gosli, ki so bile pri hiši, je poskušal gosti brez glask. V Brdih so veseli ljudje, ki ljubijo glasbo. Kojščanski in kozanski godci so bili znani daleč naokoli.

Najrajši pa se je Širok klatil s tovariši po pašnikih in gozdovih, lovil rake po potokih in vlekel za vrvo v

zvoniku. Bil je povsod, kjer ga je bilo in kjer ga ni bilo treba. Seveda je moral večkrat tudi delati na polju: saditi krompir, grabiti seno, pobirati sadje in celo cepiti drevje.

»Ali ste kdaj pastirovali?« sem ga vprašal.

»Moje pastirovanje je bilo kratko. Nekoč sem dolgo moledoval, da bi mi dovolili gnati na pašo domačo brezo, ki je nismo puščali iz hleva. Prav zato je imela dolge in nerodne parklje. Ko sem jo gnal skozi vas, so se zaradi teh parkljev vsi smejali, pa ne kravi, marveč meni. Potem je mati kravo »pedikirala«: s krivcem — v Brdih pravijo krivcu kljukec — ji je porezala parklje, kolikor se je pač dalo, in naslednji dan sem jo odgnal na pašo na vrvi, to pa zato, da mi ne zbeži. Toda komaj sva prišla na njivo, je breza zbežljala ter dirjala kot nora preko njive. Tekel sem za njo in še vedno držal za vrvo. Bežeč sem premišljeval, kako bi jo ukanil. Na robu njive je rasla češplja, in ko sva pridirjala do nje, sem hitro ovil konec vrvi okoli debla. Breza pa se je kljub temu strgala in odbežala, jaz pa sem obtičal ves opraskan in obupan na njivi in sem se čutil zelo nesrečnega. Ta dan sem bil prvič in zadnjič za pastirja.

Zelo rad sem imel živali. Imel sem škorca, ki sem ga učil žvižgati 'Naprej, zastava Slave'... Po dolgem trudu sva prišla do 'boja', dalje pa ni šlo. — Vse živali sem hotel rediti. Imel sem golobe in kunce; če bi pa šlo po moji želji, bi imeli doma cel zverinjak. Še belih miši sem si zaželel! Posebno pa so me mikale čebele. Toda do svojega panja nisem nikoli prišel.«

»Ali vam je ostal še kakšen doživljaj iz otroških let v živem spominu?« sem vprašal po kratkem odmoru.

»Občutek groze sem spoznal že kot otrok. Nekoč sem se izgubil v mestu in nisem vedel, kaj početi. Ob drugi priliki sem zlezal v velik sod skozi veho, tovariša pa sta sod zamašila. V sodu je bila popolna tema in od nikoder nobenega glasu. Zdelo se mi je, da sem v grobu in da sem izgubljen za vedno. Začel sem klicati na pomoč. Na srečo je prišel mimo sosed in me rešil, preden sem se zadušil. Moja tovariša, ki sta me zaprla v sod, sta se mojih klicev na pomoč bržkone ustrašila in zbežala. Po naključju sem ostal pri življenju.

Tudi ob neki drugi priliki sem zopet pogledal smrti v oči. To je bilo ob Soči blizu Gorice. Na nekem mestu se dviga nad strugo visoka, navpična stena iz konglomerata. Ta stena me je zamikala. Sklenil sem, da jo preplezam od vode do vrha. Najprej sem plezal poševno, nato pa navpično nad vodo, iz katere so molele skale. Šlo je počasi, vendar pa se mi je posrečilo priplezati po dolgem naporu skoraj do vrha. Samo meter ali dva in bil bi na vrhu, toda nisem našel nikjer več niti razpoke niti korenine, za katero bi se mogel oprijeti. Ko sem spoznal, da ne gre dalje, sem skušal plezati navzdol. Ali bilo je kakor začarano: niti za las se nisem mogel premakniti, nikjer nisem mogel najti opore. Obtičal sem na steni, vedoč, da ne morem nikamor. Moči so mi pešale od trenutka do trenutka. Prsti, ki so se krčevito držali stene, so postajali neobčutljivi in so posineli. Ako bi bil izpustil, bil bi padel v globoko Sočo med skalovje. Zaklical sem na pomoč, pa me zaradi šumenja vode ni nihče slišal. V smrtnem strahu sem zavrnil poslednjič na pomoč. Že so popuščali prsti — v tem trenutku pride nekaj tovarišev, in ko vidijo, kaj se godi, poiščejo brž suho vejo v bližini in mi jo pomole. Na pol mrtev se oprimem veje in tovariši me srečno potegnejo na vrh. Bil sem rešen.«

»Kaj vas je vleklo v umetnost in literaturo, kako ste

doraščali v pesništvu, kako ustvarjate?« sem zaprosil svojega tovariša za pojasnilo.

»Babica me je naučila nekaj nabožnih pesmi, iz njenih ust sem slišal prve pravljice in čudovite zgodbe o strahovih. Take zgodbe so pripovedovali tudi poljski delavci, ki so postajali v naši hiši po večerji. Vsak je znal kaj zanimivega povedati, otroci pa smo napeto poslušali te zgodbe in hodili z razgibano domišljijo spat. To se je ponavljalo tudi, ko smo ličkali koruzo ali tedaj, ko smo hodili k sosedom 'jemat kosti'. Brici so namreč izvažali suhe češplje, ki so jih najprej olupili, nato žveplali in sušili; na pol posušenim češpljam so odvzeli koščice, nato pa češplje lepo stlačili in jim dali lepo obliko. To delo je trajalo nekaj tednov in otroci smo hodili pomagat zdaj temu, zdaj onemu. Pri tem delu je bilo zelo veselo. Peli smo, zbijali šale, zastavljali uganke in vsak je povedal, kar je znal. Tu sem slišal pravljice in doživljaje vseh vrst. Ti večeri so bili polni poezije in skrivnosti.

Prva daljša knjiga, ki sem jo čital, je bila 'Žalost in veselje', ki mi je silno ugajala. Nato 'Robinzon'. Potem sem se začel zanimati za knjige. Pesmi nisem maral. Šele ko so mi prišle v roke pesmi Josipa Krilana (Pagliaruzzija), sem spoznal, da imajo tudi pesmi poseben čar, ki ga dotlej še nisem občutil.

Mogočen vtis so napravile name Prešernove poezije, omamilo me je pa šele Dragotin Kette. Njegove poezije sem dal vezati v usnje ter pazil nanje kakor na zaklad.

Najlepše misli imam, če ležim in premišlujem v temi in tihoti.

Ko sem izdal prvo knjigo pesmi, mi je eden ocenjevalcev očital, da knjiga ni enotna. Počakaj, sem si mislil, napišem ti enotno knjigo pesmi. In tako sem izdal knjigo 'Polžja hišica', v kateri je štiri in trideset pesmi o polžu. V 'Slepih slavčkah' sem pisal o živalih in moja skrita težnja je bila, vzbuditi

ditu v čitatelju sočutje, ki ustvarja pravega človeka. — Ko sem obdelal polže, sem se lotil verskih motivov, ki sem jih oblikoval z ljubeznijo.»

Verski ali religiozni motivi so izšli v knjigi »Kapelica«. Skoraj polovica teh pesmi je že uglasbena in skoraj ni slovenskega glasbenika, ki bi se ne lotil širokovih pesmi.

Širok se je v poslednjem času naselil v Ljubljani. Za seboj ima precej pisano življenje. Po maturi na učiteljski v Kopru, kjer je bil sošolec našega urednika Ribičiča, je služboval v tržaški okolici. Nekaj let po zasedbi Primorja so bili vsi slovenski učitelji na mestnih šolah odpuščeni, med nji-

mi tudi Širok. Dve leti se je nato pečal s časnikarstvom, potem pa je bil nameščen pri jugoslovanskem konzulatu v Trstu. Leta 1926. je služboval nekaj časa v Beli Krajini, nato se je vrnil v Trst v konzularno službo. Od tam je bil premeščen h konzulatu v Celovec, kjer je ostal skoraj dvanajst let.

»Še vedno mislim na Primorje in na Brda,« je dejal Širok na koncu razgovora. »To dokazuje tudi tale moja pesem, ki sem jo nedavno napisal.«

In nato me je s poudarkom in otožnim glasom zamamil s svojo pesmijo, kjer niza spomine na sončna Brda, ki jih pozabiti ne more.

Karel Širok:

RAZBOJNIK HUDOPISK

Iz neobjavljene povesti »Trije bratje in trije razbojnik«

Ilustriral Niko Pirnat

V starih časih je živel razbojnik Hudopisk. Skrival se je v gorah med skalovjem in v temnih gozdovih. Nekoč, ko je bil zelo lačen, je prilezen iz svojega skrivališča, prišel do samotne poti in čakal v zasedi žrtev z napetim petelinom na karabinki.

Zgodilo se je, da je prišel mimo siromašen popotnik s palico v roki in culico na hrbtu.

»Stoj!« je zavpil razbojnik nanj. »Odloži, kar imaš in pojdi dalje!«

Popotnik se je prestrašil, odložil palico in culico in odšel dalje. Razbojnik Hudopisk je pobral palico in culico ter vrgel oboje v jarek za skalo, rekoč:

»To je še premalo! Treba počakati, da se kaj več nabere!«

Ni čakal dolgo in po poti je prišel lovec z dvocevko.

»Stoj!« je zavpil razbojnik in pomeril na loveca. »Odloži, kar imaš in pojdi dalje!«

Lovec se je prestrašil, odložil puško in brašno ter izginil kakor kačra. Hudopisk pa je pobral puško in brašno, vrgel vse skupaj v jarek za skalo in godrnjal:

»To je še premalo! Treba počakati, da se kaj več nabere!«

In zopet se je postavil na prežo. Ni čakal dolgo. Kmalu sta prišla po poti dva biriča.

»Stojta, odložita, kar imata, sicer bom streljal!«

Biriča sta odvrгла puški in torbi in sta jo

ubrisala naglo stran. Hudopisk je pobral puški in torbi in se jezil:

»To je še premalo! Počakam, da se kaj več nabere!«

Tako je dejal in spet odšel na prežo. Kmalu nato je prikorakala mimo četa vojakov.

»Stojte!« je zavpil Hudopisk na vse grlo. »Odložite, kar imate, sicer vse postreljam!«

Vojaki so odvrгли puške in telečnjake in se razkropili na vse strani. Razbojnik Hudopisk se je zarežal, pobral puške in telečnjake, zmetal vse v jarek za skalo in godrnjal sam pri sebi:

»To je še premalo! Počakam, da se kaj več nabere!«

Ni čakal dolgo. Mimo je prijahal korakoma glušec.

»Stoj!« se je zadril Hudopisk na vse grlo. »Odloži brž, kar imaš, sicer bom streljal!«

Glušec ni slišal, jahal je mirno dalje in ni pogledal niti na desno niti na levo.

Razbojnik Hudopisk je strmел in ni razumel.

»Kaj naj to pomeni?« se je vpraševal. »Nemara je to sam poveljnik konjenice, za njim pa jaha nemara strnjen oddelek konjenikov. Na varno, dokler je še čas!«

Odvrigel je karabinko, pustil ves plen in bežal v hosto, kolikor so ga noge nesle.

Glušec je šel dalje in dospel do bližnje vasi, ki se je razte-

zala na drugi strani gozda. Pred vaško krčmo je bilo zelo živahno. Pri mizah je sedelo mnogo ljudi. Vsi naši znanci so bili tam in še nekaj drugih zraven.

»Kaj, ali nisi imel opravka z razbojnikom? Kje je hajduk? Ali ni streljal nate? Kaj si mu odvrigel?« so hiteli vpraševati glušca vsi vprek. Glušec ni razumel, kaj hočejo od njega, in se je v zadregi smehljal.

»No, veseli ste, prav je to!« je odgovarjal.

»Kaj je z razbojnikom?« so mu vpili na uho.

»Z razbojnikom, menite? Nič ne vem! Razbojnik nisem, bodite uverjeni!«

»Vse kaže, da je razbojnik odšel po svojih potih. Vrnimo se!« so sklenili popotniki.

»Ali se vračate? Z vami pojdem! Počakajte, da si natovorim polhovih krzen!« je hitel glušec.

Ko se je glušec vrnil, so šli na pot. Hodili so in hodili in končno prišli do kraja, kjer jih je bil napadel razbojnik Hudopisk iz zasede. Tam so obstali.

»Glušec naj gre prvi mimo!« so sklenili popotniki. »Če njega ne napade razbojnik, tudi nas ne bo!«

In tako je jezdil glušec prvi pred trumo in brez zapreke prejezdil nevarno mesto.

Nekdo izmed trume je bil radoveden in je oprezno pogledal za skalo, kjer je bil prežal Hudopisk, da bi videl, ali je tam še kaj sledi za razbojnikom. Kako se je začudil, ko je zagledal tam ves plen, ki ga je bil Hudopisk odvezel popotnikom.

»Halo!« je zaklical trumi. »Vse naše reči so tu!«

Vsi iz trume so prihiteli in vsak je pobral

svoje. Popotnik je pobral svojo palico in culo, lovec svojo dvocevko, biriča in vojaki pa svoje puške in telečnjake. Na koncu je ostala še razbojnikova karabinka.

»Ta puška je gotovo gluščevala!« so menili, hiteli za gluščem in mu izročili karabinko.

»Hvala vam, prijatelji! Vaše ljubeznivosti ne bom pozabil!« se je zahvaljeval glušec, misleč, da so mu popotniki puško darovali.

Po dolgi hoji je dospela truma v trg in naši znanci so se poslovili drug od drugega. Na levo je krenil popotnik s palico in culo, na desno lovec s svojo puško na ramenu. Biriča sta se zmuznila v stražnico in četa vojakov je odkorakala v vojašnico.

Glušec je ostal sam sredi ceste, si ogledoval lepo karabinko in od veselja ustrelil v zrak. Počilo je, kakor bi bili ustrelili iz topiča.

Konjič se je splašil in zbežljal, da se je jezdec komaj obdržal na njem, ljudje so odpirali okna in

gledali na cesto, golobi so preplašeni odleteli s cerkvene strehe in perutnina se je poskrila v ropotarnice. Nad cesto se je oblaček dima, ki je močno dišal po žveplu, raztrgal in razgubil.

Ko je prijezdil jezdec pred domačo hišo, je zaklical ženi, ki je stala na pragu:

»Žena, čudno puško sem dobil od prijateljev v dar. Če sprožim, se zakadi, kakor bi top užgal, poka pa ni nič slišati!«

»Budalo! Jest pridi!« je rekla žena in pripravila večerjo.

Anton Debeljak:

POMLADNA SLUTNJA

*Svečan je pri koncu,
se sušec utrinja.
Kar vidi se soncu,
da moč ga prešinja.
Posamezni cvet
prikuka se gret.*

*Rumeni cekinček
po gaju zaplava,
za njim se belinček
po zraku vzigrava.
Po senci še led,
v prekopnji je med.*

*Prevpije, oj Vesna,
morda te še burja.
No niso prav resna
pomladna neurja.
Kraj več ni zaklet,
raj bliža se spet.*

*Sirote uboge
prebili smo zimo,
še druge nadloge
tako pretrpimo.
Nazadnje bo svet
v zelenje odet.*

PETER IN KOSTJA

Vse spremlja djadjo Semjona na pokopališče: znanci do blizu in daleč, vaščani, podgorska šolska mladina. Glej, tam je Rjavčev Francek, tam Anica s krompirčkom. Vštric Kostje stopata Peter in gospodična, vsak ga drži za eno roko...

In tu, ob pokopališkem zidu, je djadjev grob. Krsta s pokojnikom zdrkne vanj, duhovnik moli pogrebne molitve »za raba božjega Semnjona«. Nekdo drži venec z napisom: »Hrabremu kozaku — slovenski bratje«. Nobeno oko ni več suho. Pač: Kostja ne joče. Možje moramo vse prenesti.

Duhovnik je končal. Pevci se zgri-njajo okrog gospoda učitelja. Tedaj pa stopi h grobu gospod Jeraj in začne z močnim, presunjenim glasom:

»Djadja Semjon — naš dobri, dragi Semjon Nalevajko! Preprosto, kakor se poslovi brat od brata in star vojak od starega vojaka, hodi tudi moje slovo. Kajti srca nas vseh so prepolna žalosti, in solze, glej, mi branijo govoriti...«

Gospod Jeraj govori, govori in gleda v grob, kakor da bi ga djadja slišal. Kostja posluša in ne razume, kaj pravi, le časih ujame nekaj besed.

»Da bi te še videli vsaj za hip! Toda odšel si, ni te več med nami. Niti ko bi zdajle pridiral tvoj hrabri kozaški polk in bi ob tej jami v tisoč glasov zaklical: 'Vstani, Semjon Nalevajko!' — niti tedaj se ne bi oglasil...«

»O pač,« pomisli Kostja. »Kapljo vode iz Dnjepra bi kanili nanj, zrnce ruske zemlje bi mu vrgli na krsto, pa bi vstal...«

»Odšel si,« pravi govornik, »in vendar nisi umrl. Živiš! Bil si utelešena dobrota, dobrota slovanskega srca, ki utriplje povsod enako, v tvoji daljni domovini in tu, kjer si našel svoj drugi dom. To dobro slovansko srce si v nas obudil in pokrepčal. In če bi kdaj temne moči posegle na naše skupne svetinje — tedaj, kozak Sem-

jon, te bojna trobenta ne bo zaman klicala: v nas vseh boš vstal od mrtvih in boš pomagal braniti pravico... Dotlej pa sladko spi v slovenski zemlji! Na svidenje, djadja Semjon!«

Gospod Jeraj se sklanja, pobira grude in jih spušča v grob. Nekaj votlo odmeva. Tedaj plane tudi Kostja, s polnimi rokami grabi prst in jo siplje na krsto.

»Proščáj! Proščáj, djadja Semjon! Z Bogom, djadja... Z Bogom... hvala ti za vse, za vse!«

»Al' prijatelja zvestega več nazaj ne bo...« se razlega nad grobovi...

Odtod naprej Kostja ni več pomnil, kaj se je godilo z njim. Menda so šli spet nazaj in so sedeli v koči in govorili o djadji. Nato mu je nekdo nekaj rekel, in Kostja je vstal, in spet so nekam hodili. Šli so čez brv, reka je šumela. Peljali so se z avtomobilom. Sedeli so v lepi sobi, in dobra gospa Jerajeva mu je prigovarjala, naj jé. Kostja jo je gledal s suhimi očmi — možje moramo vse prenesti — in ni zaužil niti drobtinice. Tedaj so ga spravili v posteljo, gospodična Milena ga je odela in prisledla k njemu.

»Kostja,« je zašepetala, »dva dni pred smrtjo me je djadja prosil, naj ga poljubim. 'Milena Pavlovna,' je dejal, 'izpolnite mi poslednjo željo: ta poljub zapuščam Kostji. Predajte mu ga in recite, da je od djadje Semjona...'« Tako govoreč je nežno poljubila dečka na usta in na obe lici.

Šele zdaj je Kostja pozabil, da mora biti mož. Obupno se je vrgel svoji učiteljici na prsi in v njenem naročju ihtel vso dolgo noč do zore...

VIII

Minevalo je leto za letom. Dečka sta bila svojcem in dobrotnikom v čedalje večji ponos, in ti že niso več vedeli, kaj bi še storili za njiju. Prav njima na ljubo je bil gospod Jeraj po

Semjonovi smrti kupil kočo, ki jo je imel kozak v najemu. Tu sta zdaj o počitnicah kraljevala Peter in Kostja, kadar nista bila v Dobravi, in gospodična Milena je prihajala k njima kakor nekdanje dni. Pomenki z njo so bili vsako leto bolj odkriti. Nekoč sta ji povedala, kako bi se bila v drugem razredu skoraj sprla zaradi nje: vsak zase sta bila sklenila, da se, kadar bosta velika, poročita z gospodično Mileno. Učiteljica se je od srca nasmejala.

»Ta bi bila lepa!« je vzkliknila. »Preden odrasteta, bom zdavnaj stara in grda. Ali ne vidita, kako sem se postarala? Tukajle imam gubico... in tu, in tu... V soboto sem izčesala tri sive lase!«

»Nikar ne zamerite,« je Peter skezano odvrnil. »In zastran lepote... starosti, sem hotel reči... za naju dva boste zmerom lepi, čeprav bi hodili kakor Ježeva mati.«

»To me zelo veseli,« je sanjavo rekla učiteljica. »Dokler se ne premisli, vsaj vem, da sta še vedno mlada in čistega srca.«

Ta čas, ko sta se dečka veselila počitnic, je gospodična pogosto govorila z Jerajevimi o njuni prihodnosti. Tudi o pismih djadje Semjona je bila večkrat beseda.

»Stvar bo treba dognati,« je menil gospod Jeraj, ko sta se fanta vrnila po tretji šoli. »Skrbi me, kje je djadja spravil zaklad... Dalj ko odlagamo, bolj je mogoče, da ga najde kdo, ki nima pravice do njega.«

»Počakajte še letos,« je zaprosila gospodična Milena. »Kadar se človek dotakne zlata in srebra, mu pade v dušo prva senca, in potem ni nikoli več tako svetlo kakor prej... Pustite sirotku še ta košček mladosti.«

Sklenili so torej, da dobi Kostja djadjevi pismi drugo leto, ko bo četrtri razred gimnazije za njim.

In spet je prišel dan ločitve. Založena z dobrimi nauki in drobižem za potrebnice, sta se prijatelja odpeljala s svojim dobrotnikom v zlato jesen.

»Še petkrat se bova tako vozila,« je spotoma rekel Kostja, »in potem še štirikrat ali petkrat... To gre po polževo! Venomer se mi zdi, da bi moral biti daleč nekje spredaj... Zamišljam si, kaj bo nekoč... pa ne pride in ne pride...«

»Vidiš, bratec,« se je oglasil gospod Jeraj izza vodila, »človek mora biti potrpežljiv. Ko smo stali na solunski fronti, se nam je tudi zdelo, da se ne ganemo z mesta. Pa smo se le premikali, časih malo, časih nič, časih pa precej, na mojo vero. Prišli smo iz Soluna v Beograd in še nekoliko dalj!«

A Kostjeva kozaška kri se je branila počasnega napredovanja. Vse mu je šlo kar po bliskovo izpod rok. »Čez drn in strn do zmage!« je bil rekel djadja Semjon...

Pravi čarovnik je bil. V šoli ni preslišal niti besedice, in kadar je prišel domov, je imel vse že v malem prstu. Opravil je naloge, nato pa odprl kako rusko knjigo ali razgrnil zemljevid. Zaverovano je romal s prstom po črtah, ki so pomenile ceste in železnice. Vse so ga vodile v Rusijo. Kostja je znal opisati potovanje v Moskvo, kakor da je bil včeraj tam. Kar koli si ga vprašal o Rusiji, na vse ti je dal odgovor. Časih je v sanjah hodil po nji, in Peter ga je slišal, kako pripoveduje ruskim ljudem o sebi, o Podgori, o zvestem kozaku Semjonu.

Kostja je imel cilj. Ta cilj ga je nosil naprej kakor veter ladjo po morju. Ime mu je bilo: Rusija.

Petra je čedalje močnejše obhajala slutnja, da ima prijatelj neko misel, ki je niti njemu ne pove.

»Kostja,« ga je vprašal kmalu po binkoštih, »ali te še vedno vleče v Rusijo?«

»Še vedno,« je rekel Kostja. »Vsak dan bolj.«

»Saj ne moreš tja,« je dejal Peter čez čas. »Nihče ne dobi potnega lista.«

»Skrivaj bi ušel čez mejo.«

»Obmejne straže streljajo!«

»Ponoči bi se splazil mimo njih. Ali ne veš, kako se znam plaziti? Nihče me ne sliši!«

»In daleč je...«

»Vem.« Kostja je hitro povedal, koliko kilometrov. »Utrjen sem. Pomniš, kako sem lani nekoč ves dan hodil po hribeh okrog Podgore? Dvanajst ur sem bil na nogah. Dvanajstkrat pet kilometrov je šestdeset kilometrov na dan; v treh tednih prehodim tisoč dve sto kilometrov.«

»In reke so vmes,« je strahoma šepnil Peter. »Široke, globoke reke!«

»V plavanju me nihče ne prekosi.«

»Zato se hodi vsak dan kopat!« je Peter pomislil. »Plava ko riba, vsi se mu čudijo... Kostja,« je rekel ves potr, »ali ti pri nas ni dobro?«

»O, dobro!« je vzkliknil temnolasi deček. »Na vsem svetu ni boljših ljudi, kakor si ti in Jerajevi in gospodična Milena. Ker pa vem, da je moja domovina tam — Petja, saj si ne moreš misliti, kako me kliče in vabi! Tudi ti bi hrepenel po Jugoslaviji, pa naj bi te drugje še tako radi imeli... Spati ne morem, tolikanj si želim nazaj! In djadji sem obljubil... Že zato moram iti, ker si mislim: tam je nemara še kdo podoben Semjonu!« je zamrmral s takim glasom, da je Petra srce zabolelo.

»Že dolgo slutim,« je rekel ta čez čas. »Pojdeš in me pozabiš. Jaz pa...« Bled je gledal proti oknu in usta so mu drgetala.

Tedajci je začutil, kako ga nekdo vroče drži za roke. Kostjev obraz se je nagibal k njemu, in oči — da, to so bile prave, zveste oči njegovega Kostje!

»Tebe, Petja moj? Če bi pozabil tebe, bi pozabil nekaj... ne, sploh najlepše... nu, zdaj veš! Življenje bi dal zate, nikar pa da bi te pozabil.«

Petru se je odvalil kamen od srca, kajti tako iskreno mu Kostja že dolgo ni bil potrdil svojega prijateljstva. Čvrsto sta zrla drug drugemu v oči. Petrov Kostja in Kostjev Peter — tako naj ostane do smrti!

»Si res moj prijatelj, Petja?« je Kostja nadaljeval. »Prav zares?«

»Grdoba, da vprašaš! Če kdo, sem jaz.«

»Petja, ne bodi hud... Reči hočem: toliko prijatelj, da me ne bi izdal? Nikomur ne?«

»Nikomur,« je odkimal Peter po dolgem molku. »Srce mi ne bi dalo... Za Boga, Kostja, menda ne misliš že danes na pot?« se je prestrašil.

»Ne danes in ne jutri. Sam ne vem, kdaj...«

Prišle so velike počitnice. Gospod Jeraj je bil to pot po kupčiji v Beogradu, in naša prijatelja sta se z vlakom vračala domov. Židane volje sta sedela v železniškem vozu in ogledovala sopotnike. Petošolca! Še malo, in svet jima bo odprt!

Tako sta se pomenkovala. Kostja je bil razigran in neskrben; Peter bi bil glavo stavil, da ne misli na nič drugega kakor na srečne počitniške dni, ki so pred njima. Tisti mah pa so dobile prijateljeve oči drugačen pogled. Strmo so se uprle mimo Petra v dva delavca, ki sta sedela na tretji klopi. Peter se je ozrl in ujel košček razgovora.

»Na Rusko jo je popihal,« je eden izmed mož pripovedoval tovarišu. »Pretihotapil se je čez mejo, prišel do Dunaja in potrkal na ruskem poslaništvu. 'Tako in tako,' je dejal, 'potnega lista nimam' — pa ga je dobil. Zdj delo pri Dnjeprostraju. Piše, da se mu dobro godi...«

Ko sta začela drug razgovor, se je Kostja obrnil k Petru.

»Si slišal?« je rekel z vročičnim glasom. »Na Dunaju je dobil potni list, pa je sedel v vlak in se odpeljal... Da mi ni zdavnaj prišlo na misel!«

Od tega trenutka naprej je bil ves zamišljen. Šele pri gospe Jerajevi, ki sta jo lepi izpričevali do solz razveselili, je spet oživel.

»Oh, dečka,« je pri južini rekla ljubezniva gospa, »kako rada vaju imam! Premislita, koliko očetov in

mater je danes žalostnih, čeprav so vse žrtvovali za otroke. Vidva pa — nu, počakajta, da se vrne moj mož. Potem...«

Malo je manjkalo, pa bi jima bila izdala, da sta z gospodom Jerajem sklenila povabiti Petra, Kostjo in njuno učiteljico za štirinajst dni v Dalmacijo. Že dolgo sta vse večere govorila o tem, kako bodo skupaj pluli po sinjem morju, od otoka do otoka in od mesta do mesta. A to je bilo še skrivnost, in gospod Jeraj je hotel dečka sam iznenaditi z veselo novico.

Petra je vleklo domov. Spogledal se je s prijateljem, se zahvalil dobri gospe in ji naročil lep pozdrav za gospoda Jeraja.

»Takoj, ko se vrne, pride v Podgoro,« jima je rekla pri odhodu. »H Kostji pride, nekaj važnega mora govoriti z njim.«

»Kaj ti le hoče?« je Peter vprašal tovariša, ko sta se vzpenjala navkreber.

»Kdo ve?« Kostja je skomignil z rameni. Na tihem se mu je nekaj zdelo, in njegovega srca se je polasčal nemir...

Zdaj bi vam rad opisal Petrovo svidenje z domačimi: kako ga je mama presrečna stiskala k sebi, kako ga je oče dolgo držal za roke in spet trdil, da ima mušico v očesu, in kako so bili bratca in sestrica veseli daril, ki jih je prinesel. A kaj, ko imam še toliko drugega na misli!

Tretji dan po vrnitvi dečkov je bilo v koči spet staro življenje. Kostja in Peter sta bila razložila svoje knjige, podgorska mladina je prihajala v vas, in prav ta mah je godec Tine pred vrati ubiral kozaški ples. Prešerni zvoki harmonike so že udarjali Kostji v pete, ko sta prišla od šole gospod Jeraj in gospodična Milena.

»Nehaj, Tine, danes ne bo nič,« je z nasmeškom rekla učiteljica. »Opravek imamo... Idite, otroci, drugič pridite!« se je obrnila h gledalcem.

Samo Peter je smel ostati. Ko so sedeli v koči in je zavladal okrog vo-

galov mir, je gospod Jeraj potrkal s prstom ob mizo.

»Z vašno stvarjo prihajava,« je izpregovoril. »Velik fant si že, Kostja, zrasel si z leti in modrostjo... skratka, sklenila sva, da ti izročiva pismi, ki nama jih je zaupal djadja Semjon...«

S temi besedami je položil pred Kostjo ovitek, na katerem je deček takoj spoznal kozakovo pisavo. In gospodična Milena je segla v svojo torbico ter podala Kostji prav takšno pismo.

»Menim, da sta enaki,« je rekla. »Djadja je mislil na vse. Če bi se eno pismo izgubilo — denimo, da bi ga uničil požar — bi še vedno ostalo drugo... Da, tako je dejal.«

Kostja je pobledel, in roka mu je drhtela, ko je segel po pismih. Gospod Jeraj ga je ustavil:

»Počakaj, sinko... To pismo je poslednja beseda moža, ki si ga imel rad mimo vseh na svetu. Ko bi djadja zdajle vstal od mrtvih in sam prišel k tebi, bi najbrže govoril s teboj v štiri oči... Jeli? Pustiva te torej samega. Prečitaj djadjevo sporočilo, Kostja, premisli ga, in če nama boš imel potem kaj povedati... ali če boš potreben dobrega sveta... tedaj veš, kje naju najdeš. Po jutrišnjem pridita oba v Dobravo. Slišal sem o vajinih lepih izpričevalih in sem vama pripravil novico, ki vem, da je bosta vesela. Do svidenja!«

Vstal je. Tudi gospodična se je vzdignila. Za hip je še obstala poleg Kostje in držala roko na njegovi glavi, kakor da se ne more odločiti. Srce jo je opominjalo, naj ne odide: Kostja je deček, oh, tako mlad je še, morda bi jo zdajle potreboval. Kar dobro bi bilo, da bi sedela pri njem, ko bo čital djadjevo pismo... Toda gospod Jeraj je čakal. S težkim srcem se je odtrgala in šla.

Kostja je nepremično strmел v naslov na pismu: »Mojemu dragemu Kostji... Peter mu je hotel reči »do svidenja«; ko pa prijatelj ni vzdignil

glave, se je tiho odmaknil. Kostjo je to zdramilo.

»Ostani, Petja,« je šepnil, kakor da se budi iz sanj. »Pri meni bodi.«

Hkrati je pretrgal ovitek, razgrnil pismo in jel polglasno čitati.

»Kostja, golobček moj! V gozdu, ob znožju skale, pod katero sva nekoč brala ajdovčke, dve pedi pred razpoko in tri pedi globoko v tleh, je zakopana skrinjica. V tej skrinjici je spravljén rodbinski lišp tvoje mátuške Vere Andrejevne in nekaj zlatega denarja. Skril sem ga, da ne bi prišel v tuje roke, in ti pišem to pismo, da ga boš vedel kje iskati, kadar me več ne bo. Prosim Boga, naj me pusti pri tebi, dokler si še otrok in ne bi znal sam gospodariti s svojo lastnino; če me pa prej pokliče, se obrni do gospoda Jeraja in Milene Pavlovne za pomoč in nasvet. Razen tema dvema in svojemu prijatelju Petru ne povej živi duši, kajti človeška lakomnost nima mej... Ta zaklad, Kostja moj, je kupljen za muke ljudstva, ki je robotalo tvojim očetom. Vse, kar vzameš od njega, si dolžan stoterno vrniti svojim bratom... Ne pozabi Rusije in bodi dober! To ti naroča tvoj zvesti

djadja Semjon.«

Drugo pismo je bilo enako prvemu. Ko sta dečka prečitala starčevo sporočilo, dolgo nista mogla govoriti. Sreci sta jima glasno razbijali. Čez čas je Kostja stisnil pismi k sebi, kakor da je v papirju še trohica živega djadje, in ju pobožno zaprl v omaro, kjer je hranil svoje reči. Nato se je obrnil k prijatelju.

»Petja,« je rekel, »ali pojdeš z menoj?«

»Pojdem, Kostja... Kam pa?«

»I glej ga, po zaklad! V temi morava iti, pozno, ko ne bo nikogar več zunaj... Velja?«

Ves ostanek dne sta se pripravljala. Kostja je poiskal lopato in orožje djadje Semjona. Sam je vzel kozakovo bodalo, Petru je dal njegov težki samokres.

Večerjala sta pri Novakovih. Petrova mama je ugebala, kaj jima je nočoj, da se toliko časa ne vzdigneta.

»Ali nista nič zaspana?« je rekla, ko ji je glava v tretje kinknila na prsi. »Mladi ljudje morajo biti zgodaj v postelji in zgodaj pokonci!«

Skoraj nikjer ni bilo več luči in od nikoder več glasu, ko sta se vrnila v kočó. Zadnji krajec je svetil z neba. Ko je ura odbila enajst, sta se odpravila. Kostja je dal lopato Petru, sebi pa je naprtil djadjovo sabljo.

»Čemu to?« se je Peter zavzel. »Saj imava bodalo in samokres.«

»Potrebovala jo bova,« je odvrnil Kostja. »Pojdiva.«

Senca dreves so se pošastno razprezale po gozdni stezi. Ponekod so bile tako črne, da nista videla niti za korak naprej, kadar se je mesec skrila med oblake. Večkrat sta v grozi obmrla na mestu, se držala za ramena in prisluškovala skovikanju nočnih ptic. Nazadnje je Kostja zavil s steze navkreber. Pod nogami jima je šelestelo listje, ki se je vdajalo v mah.

»Tu sva!« je pritajeno šepnil Kostja. »Glej, tu je skala... in tu razpoka...«

Kleče sta odmerila razdaljo in jela odgrebati listje. Pod listjem je ležal debel kamen. Morda je bil djadja z njim zaznamoval kraj. Kostja ga je položil v stran.

»Daj lopato,« je dejal.

Ni je še bil desetič zasadil, ko je zadela ob nekaj trdega. Kostja je previdno odkopal prst. Še trenutek, pa je utipal skrinjico, zavito in povezano, kakor jo je bil tisto noč starec odnesel z doma... Dobri, skrbni djadja Semjon!

»Kaj ti je, Kostja?« se je splašil Peter, ko je prijatelj nekam krčevito zasopel. »Menda ne jočeš?«

»Oh, nič... Primi, Petja, prosim te.« Dal mu je skrinjico, spet vzel lopato in podaljšal jamo na obe strani. Ko je bila dovolj dolga, je položil sabljo vanjo in jo jel zasipati. Mesec je baš toliko svetil skozi drevje, da je Peter videl, kaj dela.

»Sabljo zakopavaš, Kostja?« je šepnil. »Čemu pa?«

Kostja je molče zasul jamo, položil kamen nazaj in skrbno raztresel listje, kakor je prej ležalo. Šele ko je vstal, je odgovoril na Petrovo vprašanje.

»To je ruska kozaška sablja,« je rekel s čudnim glasom. »Ne gre, da bi si jo kdo ve kdo za šalo obesil na zid...«

V Petru se je zganila tesnoba. Kaj je bilo Kostji nocoj? Toda prijatelj je vrغل lopato na ramo in nameril korake proti domu. Peter je krenil za njim.

»Ne boš sam nosil skrinjice?« je vprašal.

»Ne, Petja, le nosi jo,« je Kostja odvrnil. »Tebi zaupam bolj kakor samemu sebi.«

Kakšen je bil! A zaklad v skrinjici je rahlo požvenketaval... Ta pustolovščina, sveta nebesa! Od samega nemira nad nočno prigodo se Peter ni mogel pripraviti, da bi dognal, kaj roji Kostji po glavi.

Ko sta prišla v kočo, je Kostja najprej zaklenil vrata in zagrnil okna, šele nato je prižgal luč. Nestrpno je odmotal vrečevino, odprl skrinjico in stresel, kar je bilo v nji, na mizo...

Nekaj trenutkov nista verjela svojim očem. Prstani z iskrečimi se briljanti in drugimi kamni, ki jim dečka niti vsem imen nista vedela, umetne verižice, zlati obroči, obeski, zaponke — vse to je ležalo pred njima na kupu! Vmes je bilo nekaj usnjenih škatlic; v eni sta našla ogrlje iz velikih, prekrasnih biserov, v drugi smaragdno zapesnico, v tretji šapelj iz demantov in rubinov... Med kupom je bila skrita usnjena mošnja; ko jo je Kostja odvezal, se je zableščalo zlatnikov za dve pesti...

»Bogat si, Kostja!« je Peter zamrmral. »S tem si lahko kupiš najlepšo hišo v Ljubljani... Študiraš lahko, kar koli te je volja, in... oh, po vsem svetu lahko greš, vse dežele lahko vidiš!«

»Misliš, da bi za vse to prišel v Rusijo?« je vprašal Kostja.

»Kako za vse? Za eno samo teh dragotin!«

A Kostja je preskočil na nekaj drugega. »Petja,« je rekel, »moj dobri Petja, vzemi si nekaj za spomin... Vzemi, da boš zmerom mislil name!«

»Kaj meniš, da drugače ne bi?« je užaljeno vprašal Peter. »Tudi tako drži, kar drži.«

»Ne, nekaj moraš sprejeti. Vsaj tale prstan vzemi.«

»Prav ničesar ne vzamem!« je Peter odbil. »Kaj imaš boljšega od tega, da sva prijatelja? Ves kup ni toliko vreden... In sploh,« je nadaljeval, »ali nisi čital: ta zaklad je kupljen za muke ljudstva, ki je robotalo tvojim očetom? To je kakor posojilo, Kostja, da laže dosežeš svoj cilj... in ko ga dosežeš, moraš vse to stoterno vrniti bratom... Tako hoče djadja Semjon!«

»Petja,« je vzneseno zaklical prijatelj, »Petja, dragi moj! Ti me razumeš bolje kakor jaz sam... Kar si zdajle rekel, je čista resnica. Djadja hoče, in ti praviš, da ga moram ubogati... O, Petja, koliko tolažbe je v tem, da tako govoriš!« Smehljal se je, razburjeno stresal Petra za ramena in ga gledal s solznimi očmi. »Vse moram vrniti bratom, da, prav imaš,« je nadaljeval; »a to ne pomeni, da ne bi smel deliti s teboj! Kdo na svetu mi je zvestejši brat kakor ti, moj Petja? Da ni bilo tebe, bi Kostja ne bil več živ; kako bi potem sploh mogel vračati svojim bratom?... Nu, nikar spet ne vzrôji. Morda se še kako premisliva... Pojdiva spat,« je končal, »polnoč je zdavnaj minila, in jutri... jutri... Truden sem.«

Hitro sta zložila dragotine v skrinjico, in Kostja si jo je dejal pod zglavje. Zaspal pa dolgo ni, škripanje njegove postelje je Petra nekajkrat zbudilo. Ko je ta nazadnje odprl oči, je bil svetel dan. Kostja je sedel za mizo in pisal pisma. Dve sta bili že zalepljeni, tretje je pravkar konča-

val. Nato je spravil vsa tri pisma v predal.

Peter je stekel v kuhinjo. Ko se je umil in prinesel kavo, je našel prijatelja pri čudnem opravilu. Kostja je bil vzel dve novi srajci, vdel eno v drugo in se pogumno lotil naloge, da ju sešije. Okna je bil spet zagrnjen, in na mizi pred njim je stala skrinjica z zakladom.

»Kaj delaš, človek?« je Peter ostrmel. »Ali ni škoda lepih srajc?«

»Videl boš,« je Kostja odvrnil. »Kdor hoče jesti jajčnico, mora ubiti jajce. Drugače ne gre.«

Peter je zmajal z glavo, vzel knjigo in šel pod oreh; toda snočnja dogodivščina in Kostjevo skrivnostno vedenje mu nista dala miru. Pa ne da bi prihajalo tisto, česar se je tolikanj bal?

»Zakaj ne pove?« je ugibal. »Ali mu nisem obljubil, da ga ne izdam?«

Tedaj je začul prijateljev glas. Zaprl je knjigo in planil v kočo. Okna so bila odprta, v solnčnem pramenu je stal Kostja sredi izbe. Sešiti srajci je imel na sebi, in — skrinjica je bila prazna...

»Glej, Petja, to sem delal,« je dejal. »Ves zaklad sem všil med srajci! Potipaj: sleherni košček je čvrsto pripet, in če oblečem suknjič — takole — ne more nihče ničesar opaziti... Razumeš?«

»Kaj ne bi razumel!« Peter je čutil, kako se mu lice pači od bolečine. »Zdaj mi je vse jasno... To noč si se odločil, da pojdeš!«

»Da, Petja moj.« Kostja mu je položil roke na ramena in se presunjeno zagledal vanj. »Pa ne šele snoči. Zdavnaj, zdavnaj vem, da moram iti. Ruska zemlja me kliče, Petja, in dokler je ne bom čutil pod seboj, ne bom imel miru... Ves čas sem ti z vsako besedo dopovedoval in te pripravljaj. Ali nisi razumel?... Ljubi Petja, to je najino slovo...«

Obema so se ulile solze. Peter bi bil rajši verjel, da je sodnji dan, kakor da ga Kostja zapušča. Kaj bo zdaj z njim?

»Tako lepo nama je bilo,« je vznepnil in se vrgel prijatelju okrog vratu, »tako srečna sva bila zmerom... in zdaj... Kaj sem ti storil, Kostja, da nočeš ostati pri meni?«

»Storil, Petja? Toliko dobrega, kakor zlepa nihče nikomur. Lepo je bilo, Petja moj, in kdo ve... morda ne bom nikdar več tako srečen... Toda riba ne more živeti brez vode, Kostja ne brez Rusije... Misliš, da se meni ne trga srce? Ne jokaj. Može moramo vse prenesti, pravi gospod Jeraj.«

»Gospod Jeraj!« Peter se je oprijel poslednje bilke. »In gospodična Milena... Joj, kaj porečeta?«

»Vse sem premislil,« je rekel Kostja in stresel glavo. »Tu v predalu sta pismi za njiju. Odlagaj, dokler moreš, potem jima daj... Pametna človeka sta. Najprej se bosta bala zame, ko pa sporočim, da je šlo po sreči, bosta celó vesela. Tudi onadva ljubita svojo zemljo, in da sta na mojem mestu, bi storila isto kakor jaz.«

Peter je žalostno odkimal. »Kaj naj ti še rečem?« je vzdihnil čez čas. »Jaz govorim, ti pa pripravljaj oprtnik...«

Kostja je bil pograbil najpotrebnejše reči za pot. Zdaj je zapel jermen in vrgel oprtnik na pleča.

»Kadar se vrneš v Ljubljano, pozdravi profesorje in tovariše... Naj mi odpuste, če sem koga razžalil.«

»Petja, kako si rekel nekoč? Da bi bil rajši v svoji domovini berač kakor na tujem gospod... Vidiš, tudi jaz tako pravim. Pa morda niti treba ne bo,« je dodal s pomembnim glasom. »Načrt imam... Nu, pojdiva, Petja, spremi me!«

Ko sta zaklenila hišna vrata, je za trenutek podržal roko na kljuki. »Z Bogom, ljuba kočica!« je zašepetal. »Z Bogom...«

Zavila sta okrog vogala v gozd in ubrala prav tisto stezo, po kateri sta nekdanj Peter in gospodična Milena v plohi in nevihti dirjala Kostji na pomoč... Peter je stopal vstric prijatelja, kakor da bi ga vodil na morišče. Kako, le kako naj ga udrži? Sto zvijač

mu je prihajalo na misel, a vse so bile jalove. Če bi mu ubranil, bi ga izgubil za zmerom, kajti Kostja bi smel po pravici trditi, da ga je izdal!

Govorila sta, a Peter se ni ne takrat zavedal ne pozneje spominjal, o čem. Toliko je razumel, da je bil Kostja ob zori na djadjevem grobu.

»Djadja, proščaj, sem mu rekel. In zdelo se mi je, da ga slišim, kako odgovarja: „Nu, tak idi, golúbčik... Idi že, i blagoslovi tebjá Gospod!“...«

Kako grozljivo hitro je bilo konec gozda, kako strašno naglo se je dolina pokazala očem! Na zadnjem ovinku pred brvjo je Kostja obstal. Razprostrl je roke in objel Petra, kakor bi ga hotel zadušiti.

»Petja moj,« je izpregovoril, in glas se mu je trgal in trepetal, »hvala ti za vse — za vse! Najino prijateljstvo je bilo... ne, najino prijateljstvo je najlepše in b o zmerom najlepše v najinem življenju... Kako smo peli v šoli? „Ne zemlje moč ne moč neba...“

»... in ne peklá ognjena sila vezi ne bode razrušila!« je Peter zaihtel. »Kostja, nikoli, nikoli te ne pozabim!«

»Nikoli, nikoli te ne pozabim, Petja, ljubi moj... Z Bogom — ne, ne: do svidenja, Petja!«

Vse Kostjevo srce je bilo v njegovih temnih očeh, vsa njegova duša je bila v tem stisku desnice. Nato je planil po klancu nizdol...

Petru je bilo, kakor da se mu vdirajo tla pod nogami. Z vso močjo svojih bistrih oči je strmel za njim. Zdaj stopa po brvi, bruna pojo pod koraki njegovih nog. Zdaj stoji na oni strani, ozira se in mu maha z roko... Spet je krenil naprej. Čedalje manjši je, čedalje nedosežnejši... Glej, še ga vidi. Zdaj poje, čuj:

»Rjové in stoka Dnjeper široki...«

Naprej, naprej... Še se ozira, še maha nazaj. Komaj da ga Peter razloči. In zdaj... zdaj je izginil v solnčnem blišču... Cesta ga je vzela, utonila je sreča Petrovih deških let!

Ubogi Peter se je vrnil v gozd. Tam je dolgo, dolgo sedel na štoru in se tiščal za oči...

(Konec prihodnjič.)

Sredi dela za „Naš rod“, sredi tiska, sredi obupne žalosti in skrbi za blagor domovine je zopet sašarel najlepši dragulj jugoslovanske zgodovine.

Kakor je stopil junak Jurij v najusodnejši dobi naše skupne zgodovine pred svoje ustaše, da jih povede v svobodo in lepšo bodočnost;

kakor se je Peter I. odzval klicu domovine v časih, ki so grozili, da zrušijo s krovo in solzami sgrajene temelje naše države, tako je najmlajši velikih Karadžordževićov, Peter II., vsel državno krmilo v svoje mlade roke v dobi, ki ji nihče ni vedel ishoda.

Kot šarek s neba se je ta vest razlila čez nas in vzbudila v naših srcih vero v boljšo bodočnost. Ta vera gori sedaj v naših srcih in novega netiva ji daje zavest, da nas vodi potomec junakov, ki jim sibel nista krasila šamet in škrlat, ampak ostra raševina, stkana s šuljevimi rokami preprostih, slovanskih seljakov.

Karel Širok:

S P O M I N I N A B R D A

Aojziju Gradniku — Ilustriral Božidar Jakac

*Rad bi spet videl, kako breskve cveto,
breskvice rdeče za Sveto goro.
Bojim se močno, da ni več tako,
da breskve po brajdah več ne cveto,
kakor še v srcu mojem cveto.*

*Rad bi spet videl, kako oljke rasto,
oljke zelene za Sveto goro.
Bojim se močno, da ni več tako,
da oljke po grivah več ne rasto,
kakor še v srcu mojem rasto.*

*Rad bi spet slišal, kako skržati pojo,
drobni skržati za Sveto goro.
Bojim se močno, da ni več tako,
da drobni skržati več ne pojo,
kakor še v srcu mojem pojo.*

*Rad bi spet slišal, kako Kozanci gredo
z basom in škanti za Sveto goro.
Bojim se močno, da ni več tako,
da s škanti Kozanci več ne gredo,
kakor še v srcu mojem gredo.*

JURJEVSKI VENC I . . .

Se preden smo zrasli v pastirska leta, smo za Herodeža, na dan nedolžnih otročičev rezali leskove šibe in jih po stari šegi pri vsakem hramu postavljali v kot, da bi jim živino očuvali pred kugo. In če kdo pozneje ni postal pastir, je bil prikrajšan za tisti kolaček sira in kos kruha, ki ga gospodinja odškrerne sinku ali kakšnemu želarskemu dečkecu, ko žene krave na pašo . . .

Kuštrova mati so se omožili — kakor so nam otrokom znali pripovedovati — na kmečki grunt, vendar je stala v hlevu samo ena edina krava . . . in še tista je imela rogove že vse polne obročkov, da se niso mogli že nikamor več natikati. Tako se eceki niso več kotili. Kajpada mleka tedaj tudi ni moglo biti.

Toda ko se je Franček prijoval na svet in se pognal v sedmo leto ter postal goden za pastirčka, je mahal že pet košatih kravjih repov: breza, ruma, perga, telica in bikec. Ta je še sesal in Franček ga je moral vedno držati za glavico, da ni s svojim trdim čelom breze preveč suval v vime.

Oče so se že s svojim najstarejšim sinkom lahko povsod pohvalili, kako se je potegnil in jim zrastel za pastirja . . . o, zdaj si jim že ne bo treba več iskati za Jurjevo pastirja. Ko ne bo šole, bo jim lahko pasel on. Živino so k Trem kraljem postili.

Za Pavlovo je nastopil zdoc, megla je bila gosta in se ni hotela dvigniti za nič. Bil je ravno četrtek. Oča so spleli Frančeku žmic in mu ga navezali na bič. Nekajkrat so sami počili navsezgodaj pod roko, da se je megla na dvorišču kar pretrgala, obdržala se je le nad kadečim se gnojiščem. Pokanje biča je vzbudilo Frančeka. Brž ga je spomnilo, da je danes Pavlovo. In že je bil oblečen ter vzel v roko bičjak. Oče so mu že sinoči, ko se je začela tako kaditi megla,

rekli, da jo bo moral iti preganjat, sicer jim bo vzela vse žito.

Že od nekdanj je bila šega na Pavlovo, preganjati meglo z bičem. Kakor daleč se je razlegalo pokanje biča in kričanje otrok, tako daleč ozimina ne prejde. Zategadelj je Franček šel za hišo na breg in začel pokati z bičem, da je odmevalo zadaj v šumah, ter pri tem kričal:

Beži, Pavel, beži,
da te megla ne dobi . . .

A že se je tudi od drugod začulo pokanje z biči in glasno vpitje proti megli. Otroci, pastirji in gospodarji po vsej vasi so pokali in si drug drugemu odgovarjali, da je bilo, kakor kdaj v mlat, ko na vsakem skednju pojo cepiči. Enkrat se je Frančeku pri zamahu bič celo zasuknil okoli vratu in ga z žmicem oplazil ravno čez odprta usta, da je moral zakleti, kakor je čul v jezi babico: »Terem-tete!« Tako je megla hočeš ali nočeš le splahnela . . .

Nedolgo nato je oče prinesel s sejma štrigel za Frančekovo roko, da bi se naj naučil česati in bi mu krave, ko jih bodo spustili na pašo, ne imele na stegnih in bokih tistih ničvrednih grošev. Sprva se je sinko česanja krav lotil z veseljem, toda ga je kmalu minilo in se je posla naveličal kakor kake igrače in posebno šole. Hoditi v šolo mu je bilo huje kakor kidanje zoprnega gnoja, ki so ga krave napravile vsak dan za tri talige. Gnojnica mu je pri tem tako zaudarjala v nosnice, da se mu je hotelo kihati. Žgečkala ga je, da bi najrajši vrgel vile proč od sebe ter se odšel skitat kam v šumo ali nastavljat ptičem na koruznem storžu žimnatih zank. Neki detelj, ki ga je tako zasačil, ga je s svojimi kremplji zdrapal do krvavega.

»Ti, Kuštrov, si se z mačko kraspal, kali?« ga je drugi dan vprašala

učiteljica v šoli, ko jim je gledala roke, če niso morda neumite. Njegove so bile polne svežih krast. Seveda ji je Franček pritrdil, ker se vendar sam ne bo izdajal, da lovi ptiče.

Na glavi je Kuštrov Franček nosil navadno doma star klobuk, ki so se mu iz tulavke že ptiči izpeljali. Morebiti, da jih je zato rad lovil.

Mali fašenk je pospravil fenke ali krape, kar jih je ostalo od pusta, v tunjko do veselega vuzma, ko bo prenehal štiridesetdanski post. Kmetje so že poklali krmiljenke in nihče ni več raznašal sosedom kolin. Večer za večerom se je kadil na mizi bob ali leča. Žalostni del rožnega venca se je pletel od hrama do hrama.

Medtem je začelo gnati drevje. Kušter je odvezal cepljence, ki so bili oviti s slamo, da jih niso čez zimo pohubali zajci. Še ogradi niso varni pred njimi. Franček si je narezal v meji mepriko in si prinesel iz šume v Amerikski črensove veje ter si jih dal v hišo, da bi se mu prej ozelenele in bi na cvetno nedeljo imel cvetoč presmec. Lahko, da še zunaj pritisne mraz in vse popje popali. Škorci so že tudi privršali na hruško v vrtu. Krave v hlevu pa so obračale svoje mokre gobce proti soncu, ki je metalo bele snope pod njihove noge. Stelje je že bilo nekam pičlo v listnjaku, če so se odprla hlevska vrata, je potegnila v stajo sveža sapa, da je bicek poskočil.

Cvetna nedelja se je uvrstila v znamenju presmecev med dni in ljudi. Starci in otroci iz bolj zakotnih vasi so nosili takšne butare, da so si jih opirali ob rame, bile so to cele metle iz borovice, da bi z njimi mogli pomesti vso pajčevino iz cerkvenih kotov. Tudi Frančeku so oče zvezali s škrabotinjem velik zelen presmec.

Po procesiji, pri kateri so župnik nosili vejico meprike z listi, kakor dlani širokimi, je Franček posmukal z blagoslovljenega presmeča vse zelenje z rumenim drenovim cvetjem vred. Bilo ga je za celo krničko. Mati ga je posula še z zamečko, presme-

čeve vejice pa zataknila na nahiši za lemez, da bo z blagoslovljenimi šibami podkurila, kadar bo poleti grozila huda ura. Zelenje pa je Franček potepel v jasli živini, ki se je zanj kar trgala. Tako je zdaj prvič poskusila nekaj zelenega. In od tega dne ni marala več za suho koruzinje in slamo, pomešano s palinjem, temveč so oče morali nakositi rdeče detelje, ki je bila v srednji njivi že pedenj visoka.

Vuzmenice so pogorele in pepel je raznosil sušec po blagoslovljeni zemlji, da je Franček lahko hodil že bos. Do Jurjevega je bilo še dobrih štirinajst dni hoda. Živina ni smela prej na pašo. Nekateri želarji so sicer svojo kravico že prej napašali kje ob mejah in po občinskih klancih, toda za kmeta bi bilo vendar sramotno, če ne bi imel do Jurjevega kaj polagati.

Zvesti tej ljudski šegi tudi Kuštrovi niso prej odvezali živine za pašo. Franček se je že komaj učakal, da je gnal krave na gmajno. Prek Drave je prihuškal zeleni Jurij, ves okičen s pomladjo. Polje je nastavljalo brazde za prve jurjevske koruze. Frančku je mati naložila v žep nekaj jajc, zagrabila žlico zabele ter mu jo povila v cunj, mu dala kozico brez ene noge, da si bo lahko na paši sprazžil cvrtje. To je bila namreč že stara nepisana pravica vseh pastirjev. Sosedovemu pastirju Mišku, ki je bil starejši in sta skupaj gnala na pašo, je še posebej naročila, naj ima pazko na njihovega Frančeka. Dobil je zato od nje debelo jajce, ki je bilo bržkone račje.

Zvonec je pri paši kdaj pa kdaj zazvončkljal rumi na šinjaku z močno podgrljno. Pastirji so pleli živini vence in si pražili cvrtje. Danes za svinjkanje ni bilo časa. Popoldne jim je še hodilo prekratko. Ko se je sonce nagnilo za drevje, so se krave z napetimi vimeni že pripasle do poti in nestrpno prežale, da preneha pastirček, ki je stal pred njimi, mahati z bičem. Drugi pastirji so jim privezovali vence na rogove. Nekatero kravo — kakor bi se zavedale slovesnosti dneva, so

mirno pustile cvetočo črenso na svojih čelih, telice pa so si jo skušale stresti, se drgnile ob jelševe grme in se med seboj bodle. Telički so držali v vis košate repe ...

Ukanje in pokanje z biči je živino spremljalo v vas do hiš in dvorišč. Ljudje so stali ob plankah, čakajoč z grudo soli na domače krave. Otroci so jih zvali po imenu, ugibajoč po glasu zvonca med čredo, da so njihove blizu. Kuštrove so dobro vedele, kje se imajo odcepiti v dvorišče, četudi so jim venci viseli na oči. Za njimi je prišvigal z bičem Franček. Toliko da se je ozrl na mlajšega Jožeka. Njegov klobuk, ki je sicer bil brez traka, je ovijala zelena in cvetoča kita črense.

Oče so privezali krave in rekli Frančku, naj sname kravam vence ter jih vrže na streho, da se bo videlo, kolikokrat bo zapasel. In pastirček Franček — ne bodi neroden — je pograbil venec za vncem in ga šmrgnil na streho. Niti eden mu ni spodletel. Vsi so obtičali na slemenu, kar je pričalo, da ne bo nikdar izgubil svojih krav.

Ustnice so se mu nabrale v smehljajoč se zvonček ...

Naslednji dan je zeleni Jurij odšel preko Drave v zagorska sela.

Res da Franček ni vse leto imel krav v kvaru. Toda neke odvečerke — krav ni bilo v hlevu, ker jih je sosedov pastir odgnal s svojimi na gmajno — sta si z bratcem Jožekom odvezala bikca. Smilil se jima je teliček, ki je tako sam blejal v hlevu. Zakaj pa ne bi tudi njega pustila na pašo? Vsi domači so se raztepli po polju. Bikec se je upiral z vsemi štirimi, ko sta ga rivala čez prag. Na trati za hišo sta ga hotela naučiti muliti travo. Ker ni hotel gobčka skloniti k zemlji, sta mu ga tiščala navzdol in ga silila, se pasti. Samo kvišku je molel nosnice in vohal v svet. Prvič ga je gledal z debelimi očmi. Tedaj pa, kakor bi se mu menda zdel preneumen, je nena doma stresel glavo, dvignil rep in ga skrotovičil v svitek ... in hura! Vojčico je Frančku iztrgal iz rok. Spustil

se je v divji tek, kakor bi ga zajahal sam pozoj. Kar čez travnike in njive se je nesel proti Dravi, za njim je bilo videti slednjič samo belo piko. Bikec je zbežljaj ...

Franček je tekel brez duška za njim, toda telca že ni bilo nikjer več. Tudi drugi ljudje na polju so postajali pri delu in se spraševali, čigavo bi neki moglo biti tele. Da ni morebiti celo njihovo! Pa se je mimo pricimihal Kuštrov Franček in povedal, da jim je cecatno tele ušlo ...

Komaj pozno v noč so ga našli sredi šume na Prodecu. Bil je mrtev. Vse štiri je držal od sebe. V svoji besnosti je moral prileteti in treščiti s čelom v bel topol, ob katerem se je pretegnil. Udarec ga je ubil, kakor bi ga lopnil mesar z macljem. Škoda takšnega lisastega bikca! Odpeljati so ga morali hkonjederu. Franček se je s težko vestjo jokal za njim. Kajpa mu oče tudi niso ostali dolžni bikčeve prve paše ...

Franček je že po prvem letu bil pastirovanja sit do grla. Saj pa le-to tudi ni bilo takšna igrača, kakor se mu je zdelo, ko ga je zrl samo od daleč in še ni bil pastir. Kako hudo mu je bilo čakati, da je odrastel pastirskim letom in je pastirsko palico mogel prepustiti mlajšemu bratcu, ki je tako rad jedel sir in pil iz žehtarja še toplo mastno mleko, da ga tako neki ne bo strah, kakor je čul babico.

Franček pa je prijel za ročice pri plugu, dasi ga je ta še sprva metal ... Oče so morali v črno vojsko.

Ksenija
Prunkova:
B U T A R A

KOKO- JUNAK 8.

se sme-
jejo. je do-
bre volje. Če-
daj skoči

na . Potem vzame , potegne in
zapoje: „ skače, skače, po zeleni!“
„Hoho“ pravi . Sedaj bomo pa!“ Ujma
me in oba . Tudi druge napre-
šajo. Že 1 igra . Truden je, ga bolijo
in mu berejo skupaj. Hmalu se tudi
utrudijo in . Zadnji raspi .
Potem pa , da se tresajo . In igra
bi in jo odpelje proti . Tam
že čaka in zlato .

Kristina Brenkova:
REJENKA

Po narodni pesmi

Ilustrirala Marija Vogelnikova

Na varaždinskem gradu je živela lepa gospa graščakinja. Graščak je bil hraber in je šel na vojsko, s katere se ni več vrnil. Sama je ostala vdova graščakinja. Pri nji pa je živela mlada deklica, vitka kot smreka, belih lic in črnih oči. Varaždinsko graščakinjo je za mater klicala, očeta pa nikoli poznala ni.

Tiste pomladi, ko je bila deklica stara sedemnajst let, sta prihajala na grajsko dvorišče dva študenta. Lepo sta bila oblečena, s kratkimi meči opasana, kot je bila v tistih časih za študente navada in stara šega. Prišla je graščakinja, lepo ju je sprejela. Kruha jima je rezala in vina točila ter ju vprašala, kaj bi rada. Odgovoril je mlajši in manjši študent: »Lepa gospa graščakinja, prišla sva snubit vašo rejenko. Moj tovariš bi jo rad za ljubo ženo vzel. Prašava vas, če jo daste, če ji kaj dote in bale obljudljate?« Graščakinja se je sladko nasmejala in dejala: »Čeprav je deklica le moja rejenka, bo za poroko vse dobila, kot bi dobila moja prava hči. Pisane skrinje ji bom napolnila, nobenih vezil ne bom pozabila.«

Komaj je graščakinja to spregovorila, je v grajski lini rahlo zajechalo, tiho zavzdihnilo. Iz ozke line so vodile v grajsko dvorano široke kamnitne stopnice. Po njih je prišla lepa deklica grajska rejenka. Do smrti so ji prebledela lica in tresle so se ji drobne roke in noge. Ni videla študentov, ki sta se ji priklanjala, le graščakinjo je gledala in z drhtečim glasom vpraševala:

»Povejte mi, zlahtna gospa, ki sem vas mater klicala, kje oče moj in mati sta. Recite moje pravo ime! Po svetu bom še danes šla in svoje starše iskala.«

Prestrašila se je grajska gospa, prestrašila sta se študenta snubca. Pa jo je gospa objela, jo k sebi privila in tolažila: »Kaj ti le manjka deklica? Vsega imaš, kar si želiš: židanih kril, pisanih jop, korald in šolnov zametnih. Mar ti je še premalo to?«

Rejenka pa se je žalostno nasmejnila in dejala: »Vsega imam, kar si želim, le očeta in matere nimam. Povejte mi, zlahtna gospa, kje sta. Šla ju bom iskat noč in dan in čeprav na konec sveta.« Tiho ji je odgovorila grajska gospa: »Kako ti bom povedala, če pa sama ne vem. Turki so te ukradli v kranjski

deželi. Ko so se vračali mimo našega gradu, sem te jaz kupila. Sama sem bila, brez moža in brez otrok, pa si mi bila v veselje in kratak čas. Nikoli nisem o tvojih starših slišala, nikoli po njih vpraševala.«

Rejenka je to še slišala, pa nobene človeške besede več. Na kamnitne stopnice je zdrsnila in od grenke žalosti ji je počilo srce.

Lepših rož na svetu ni,
kot so pravi stariši.

M a t e j a :

P O M L A D

Matija je stopil na prag, potisnil klobuk na zatilnik in se razgledal po nebu. Temna sivina se je trgala, pokazale so se modre lise. Za bajto je klokotala voda in se odtekala v globel. Matije se je loteval nemir. Priprl je vrata in krenil v reber za bajto.

V grapi je še ležal sneg, a zemlja je bila mehka, pod stopinjo se je udajala. Pri tolmunu se je ustavil. Vidra je švignila v grmovje s praznim gobcem. Dlaka ji je bila gladka in svetla, torej je že odvrгла zimsko suktnjo. Matija se je nasmehnil. Nadaljeval je pot v reber po mehki travici in mimogrede pobožal mehke vrbove mačice, ki so se sklanjale na stezo. Tedaj so se prikradli sončni žarki izza oblakov in se ujeli v cvetju zlatih trobentic. Matija se je sklonil in natrgal šopek cvetja za svojega najmlajšega in krenil na polje.

Tu so njive ležale prazne, spočite, pripravljene, da bo prišel gospodar, zastavil plug in rezal brazde. Zemlja se bo obračala, iz razorov bo puhtela toplota, Matija

pa si bo zavihal rokave, segel v košaro, široko zamahnil in sejal...

Gospodar se je zganil, z roko je potegnil preko čela. Sklonil se je, pobral kepo prsti, jo drobil med prsti in sipal na njivo.

»Od jeseni si počivala, dolgo je že tega, a sedaj si pripravljena, čas je!« Nato je krenil proti domu in v mislih gospodaril.

Na dvorišču je postal. Pod klonico je stal nov koč za steljo. Voz je dobil nove ročice. Nov je tudi plug, sicer samo lesen, a noži so pravi! Le kako se svetijo, kupil jih je na sejmu na sv. Urha dan. Vse čakal

Mimo glave je prhutnila lastovica in se skrila pod napuščem. Tam jo je čakalo gnezdo. »Si že tu, nisi zamudila pomladil!«

Matija je stopil v hišo. Na trinožnem stolčku je sedela žena, odbirala in krhljala je semenski krompir.

»Tako, torej že režeš,« je zadovoljno pripomnil. Pokazal je cvetje Matičku. »Atala!« »Atala!« je dvignil sin ročice, se odtrgal od matere in prvič v življenju premeril izbo.

Joško Tomazič:

KAKO SO NORIČANI ZIDALI MLIN

Ilustriral Anton Znidaršič

V vasi Norice so imeli ljudje vsega dovolj; le pameti premalo. Pa so bili kljub temu zadovoljni. Le to jim je šlo navzkriž, da niso imeli mlina in so morali nositi v tuje mline žito mlet. Pa se zmenijo, da si bodo postavili lasten mlin. Na vrhu vaškega brega naj stoji, da ga bodo videli vse sosedne vasi. Komaj so se zmenili, že so začeli: eni so dali les, drugi kamenje, tretji vožnje, ostali so pa zidali.

In glej, kmalu je stal prelep mlin na vrhu brega. Vse je bilo kakor treba, le, šment šmentasti, vode ni bilo. Na vodo so bili pozabili. Gledajo in zijajo pa se jim zasveti: na bregu mlin brez vode, pod bregom pa voda brez mlina.

»Voda ne more v breg,« so zmo-drovali, »pa naj gre mlin k vodi.«

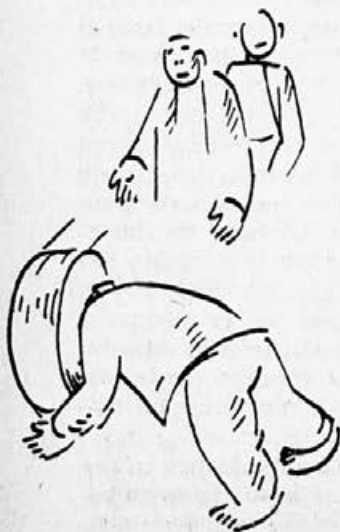
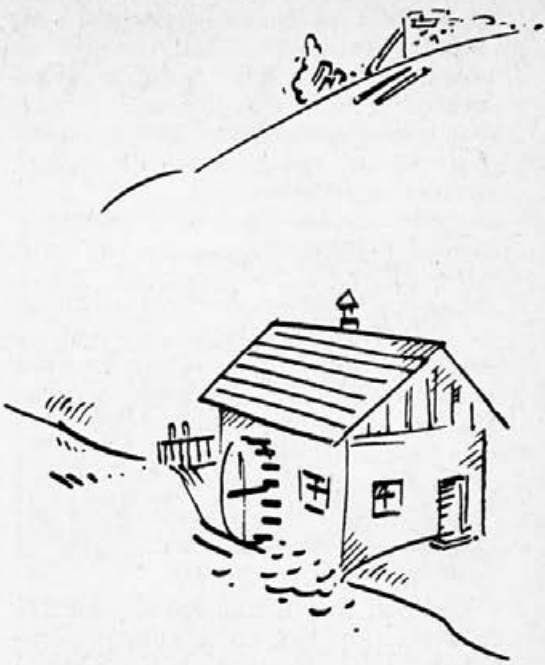
In razderejo mlin in ga posamič spravijo k potoku. Vse je šlo srečno in brez nezgod. Le mlinski kamen je ostal.

»Tega pa naj eden lepo vodi k potoku, da se ne bi kam v sosedno vas potočil ali se kje razbil!« predlaga nekdo. — Noričani prikimajo.

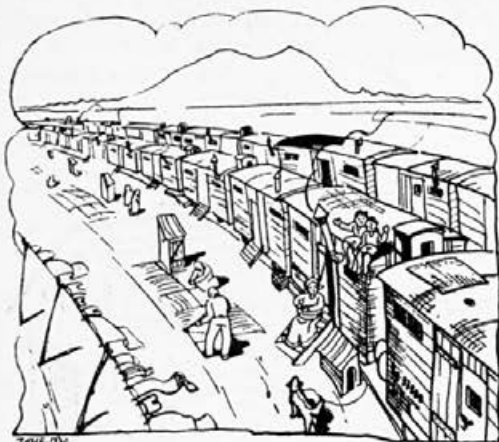
»Župan naj vodi mlinski kamen, župan, ki je najmo-drejši,« reko in že pripravi-jo kamen. Po-stavijo ga po-konci in potis-nejo župano-vo glavo v luknjo. Pa mu še glavo za-gozdijo, da bi

mu kamen ne ušel. Župan prime z rokami kamen, ga naravna navzdol in že se kotalita proti mlinu. Presrečni zro Noričani za njim. Glej šmenta: natančno ob potoku se kamen ustavi, tako lepo ga je bil uravnal župan. Tečejo po bregu navzdol in dvignejo kamen. Ves je še cel, prav nič se ni odkrušil. Dvignejo še župana, pa se ne morejo načuditi: županu manjka glava.

Mlinski kamen so položili v mlinski stol, spustili so na žlebe vodo, kolo se je zavr-telo in bi bilo se-daj vse v naj-lepšem redu, če ne bi bilo no-ve, velike skrbi: »Ali je imel naš župan prej gla-vo ali ne? In če jo je imel, kaj bomo sedaj mi brez njega, ki je bil najpametnejši med nami?«

VAGONARJI

Čudoviti so bili tisti dnevi pred dva in dvajsetimi leti, ko se nam je porajala svoboda. Polni olajšanja po dolgem robstvu, polni veselja, pa tudi polni težav, ki so za mnoge nastopile.

Marsikatera družina je zapustila svoj stari dom in odšla v novo domovino iskat kruha in strehe.

Poznam nekoga, ki mu bodo ostale posledice tistih dni prav vse življenje. To je sosedov šepavi hlapec France. O svoji pohabljeni nogi mi je povedal tole zgodbo:

Saj veste, kako je bilo tiste dni. Ko smo zvedeli, kakšni dnevi prihajajo, smo se odločili, da se preselimo proti Ljubljani. Še dobro pomnim, kako se je vse zgodilo. Vsak dan je odhajal kak vlak z nesrečnimi pregnanci. Dve družinama so dodelili po en tovorni železniški voz. Takrat se nas je zopet nabralo za dolg vlak. Čez dan smo zvozili pohištvo in kar smo mogli odnesti; na večer smo se pa odpeljali. Nihče se ni poslovil od nas. Vsi smo strmeli v nejasne obrise zemlje, ki smo jo zapuščali.

Vlak se je dvigal proti Opčinam. Pod nami je kakor na dlani ležalo obmorsko mesto Trst. Lučica pri lučici se je svetlikala. Po celem vlaku

molč kot v mrtvaškem sprevodu. Kar nenadoma pa se je oglasila iz nekega vagona pesem. Kot bi se sprevod zbudil, so se pesmi pridružili glasovi iz drugih voz, drug za drugim. Ves vlak je pel:

Lepa naša domovina ...

Šli smo v noč in jutro nas je prebudilo že v svobodni domovini. Še predpoldne smo bili v Ljubljani.

Nastale so nove težave. Ni bilo dobiti stanovanj. Ostali smo kar v vagonih na stranskem tiru. Tako en dan, ves teden. Živeli smo sredi nagomiljenih zabojev in cul; se gnetli okoli ležeče skrinje, ki nam je opoldne nadomeščala mizo, zvečer pa posteljo. Ležali in spali smo, kjer se je pač dalo: na skrinji, na tleh ali pa visoko na naloženih zabojih.

Čez nekaj dni pa se je vendar zgodila izprememba. Nekaterim se je posrečilo iztakniti tesno stanovanje, četudi v lesenjači (baraki), nekateri so šli na deželo, nas, ki smo ostali, pa so odpeljali na slepi tir v Dravlje. Uredili so tako, da je dobila vsaka družina po en železniški voz. Sledilo je nekaj dni še večjega nereda, ker so se po dodelitvi vagonov morale izvršiti selitve. Takrat seveda niso izostale stotere male sitnosti in nevšečnosti. Potlej smo pa od nekdaj dobili deske in se je začelo urejanje skromnega stanovanja. V nekaj dneh je nastala tri, štiri vlake dolga naselbina »vagonarjev«. Več let so izletniki na Šmarno goro lahko ogledovali to čudno naselbino. Dolge vrste železniških voz, iz vsakega je molela pločevinasta cev s strešico, ki je nadomeščala dimnik, pri vratih pa do tal preproste lesene stopnice. Med spoji vagonov, pod njimi in v zaviralnem prostoru je seveda našla prostor razna potrebna in nepotrebna navlaka. Ob vozech so nekateri zgradili tudi pasje ute. Ne preši-

roki pasovi med vlaki so bili kmalu skrbno obdelani in izpremenjeni v vrtiče. Med njimi pa so samevala zasilno postavljena stranišča. Proti njim odperta stran pa je dala prostor kolom za napenjanje vrvi, kjer se je sušilo perilo.

Če je kdo stopil v tako vagonarsko stanovanje, je opazil po navadi polovico voza oddeljenega z deskami. V »boljših hišah« so bile zasilne stene prepleljene s časopisnim papirjem, ponekod celo z barvastim papirjem. Ena polovica je služila za sobo spalnico. Pohištvo je bilo razporejeno kot se je pač dalo. Ostalemu delu pa smo rekli kuhinja. Tam je stala nizka pečica ali zvegan štedilnik, pred njim miza in stoli, prav v kotu pa razstavljena kuhinjska omara. Bore tako stanovanje in ubogi stanovalci, posebno še pozimi in ob neurjih, ko je skozi špranje silil v vagone leden mraz in je voda kapljala s stropa.

Nam otrokom pa se ni zdelo ravno hudo. Ves prosti čas smo stikali po opuščenih vojaških skladiščih. Tam so se našle čudovite reči. Nekdo je našel celo ostrogo, zarjavel bajonet, zavržen vojaški telečnjak in podobno ropotijo. To smo znesli domov in vpletli v naše vsakodneвне igre in prepire. Kmalu smo začeli razvijati tudi trgovsko spretnost. Spoznali smo namreč, da vsi nedeljski izletniki ne gredo prav na vrh Šmarne gore; s prvimi pomladnimi cvetkami, ki gori rasto, pa bi se vsi radi postavili. Zato smo začeli prodajati šopke slepic (teloha) in zvončkov. Marsikatera kronica je postala naša last. In smo bili oboji zadovoljni: mi, ker smo dobili denar, izletniki, ker so imeli cvetje prav z vrha Šmarne gore.

Tudi nekatera presenečenja nam niso bila prizanesena. Neizbrisno je ostala v meni trpkohudomušna dogodivščina. V nekem vagonu so imeli sina, bodočega črkoslikarja, ki je napravil v vnemi svojega bodočega poklica dve tablici z napisom: eno za vagon »Vila Dana«, drugo za pasjo uto »Vila pasji domek«. Neko jutro

smo pa presenečeni opazili, da se je na vagonu čitalo »Vila pasji domek«. In so potem to trpko naključje kar pustili. V sosednjem vozu je bila tatovom napoti še celo tista revna imovina in so pokradli, kar je bilo vrednega. Večje presenečenje se nam je namahnilo, ko smo nekoč prišli iz šole, pa nismo našli »naše hiše« več v naši ulici. Prepeljali so jo na drugi tir. To je bilo vika in iskanja, preden smo vsi spet našli domačo mizo in na njej skromno kosilo. Največje »presenečenje«, ki se mi bo poznalo prav do konca mojih dni, pa me je doletelo nekega popoldne. Po stari navadi smo se šli skrivalnice pod in po vagonih. Do tedaj se je že nekajkrat zgodilo, da se je komu pri tekanju po strehah udrlo pod nogami, in je bila dvojna škoda: v svodu luknja, da bi voda zatekala v stanovanje, če bi takoj ne popravili strehe; pri očetu pa jeza, da tudi hlače niso ubranile klobas na živi koži. Meni se je pa tisto popoldne svod tako grdo udril, da je reklo dvakrat resk in je pogledalo v vagon, moja noga pa je bila zlomljena. Doma je sicer huda ura izostala, ne pa nesreča, ki se je še razrastla, ker starši niso imeli sredstev za zdravnika, in so mi nogo uravnali ter pozdravili kar doma tako temeljito, da šepam in bom šepal. Seveda ima pri moji pohabljeni nogi dobršen delež tudi sledeča morkra jesen. V naše vagonarsko stanovanje je zatekalo, da smo nad postelje morali napeljati ostanke nekakšnih vojaških ponjav, po kotih in pohištvu pa so rastle cele kulture gob. Saj ni čudno, da se je potem v mojo zlomljeno nogo naselil še sklepni revmatizem in opravil, kar je prelom pozabil.

Drugo poletje po nesrečnem dogodku je za nas minilo vagonarstvo. Preselili smo se bliže mestu v zidano hišo. Mnogo pa jih je še ostalo in le polagoma se je vagonarska naselbina zničala.

Takšna je zgodba šepavega hlapca bednikov, ki so bili »vagonarji«.

Bicikel.

Edor je ~~pagruntal~~ bicikel, je bil ~~ksajt~~ clovek. Z biciklom se ~~furamo~~ tako, da sedemo na ~~sio~~ in pritiskamo z nogami. ~~Zic~~ ima ~~fedro~~. Predi bicikla je kolešček s ketno. Ta ketna vrti zadnje kolo. Kolesa sta ~~cašaufana~~ na štange in se vrtita okrog osi. Štange so ~~osio~~, ker so vrtli. Na obeh kolesih so ~~šlauki~~ iz gumija. V šlauke pumpamo ~~vrak~~. Če šlauk počí, ga moramo ~~safli-~~hati. Edor se ne zna ~~furati~~ z biciklom, pade v ~~gabero~~, ali pa se ~~zaleti~~ v telegrafenštango.

Venceslav Winkler:

A P R I L S K A

Čudno ta april nori,
vse prevrnil je stvari,
zimo v pomladi je dal,
v snegu kmetič bo sejal.

Bogatin je ko berač
vdrtih lic, strganih hlač,
revež v avtu kruha prosi,
davkar v vasi zlate trosi.

Pek zastonj vsem kruh deli,
z mesom jih mesar gosti,
vse dobiš, kar ti je drago,
brez vseh kart na razpolago.

Vse tatove so spustili
in sodnike zaklenili.
Glej, pousod sam krik in smeh.
To je le v aprilskih dneh.

KAKO SEM POTOVAL PO ŽILAH

Ilustriral Franc Uršič

Še danes ne vem, ali je bilo res ali se mi je samo sanjalo. Če se mi je sanjalo, so bile sanje tako žive kakor nikoli v mojem življenju.

Rad gledam razne reči pod mikroskopom ali drobnogledom. Vsaka stvar se ti zdi pod drobnogledom do tisočkrat večja. Dlaka je n. pr. debela kakor kol. Tisti večer sem bil dolgo sklonjen nad drobnogledom. Zbodel sem se bil v prst in razmazal lastno kri na stekelce pod lečami mikroskopa. Ura je odbila deset, enajst, jaz pa sem še vedno kakor začaran strmel v svet pod mikroskopom, ki ga nisem mogel doumeti vsega. Kako rad bi bil sam delec tega dragocenega soka, ki mu pravimo kri, da bi razumel vse njegove tajne! Ura v zvoniku je počasi odbila dvanajst. Ob zadnjem udarcu sem z grozo začutil, da se me je dotaknilo nekaj mrzlega in začul sem glas kakor iz silne daljave: »Izpolnilo se ti bo, kar želiš«. Namah so se začeli predmeti okoli mene grozotno večati. Svinčnik, ki je ležal pred menoj na mizi, se mi je zdel velik kakor gora. Luč se je spremenila v velikansko žarečo kroglo, ki se mi je zdela oddaljena nekaj kilometrov od mene. V grozi sem pomislil: »Ali se je vse povečalo okoli tebe ali pa si se sam spremenil v palčka, velikega komaj nekaj tisočink milimetra.« Komaj sem se dobro ogledal, že me je nevidna roka prestavila v sredo široke cevi. Skozi njene tenke stene je medlo prosevala svetloba od zunaj. Kje sem? Nisem imel časa dosti premišljevat. V cevi je drla naprej tekočina, ki me je zgrabila,

da sem moral zaplavati z njo. Tedaj sem se šele zavedel, kje sem. Nevidni duh me je prenesel v tenko krvno žilico, kakršne prepletajo našo kožo. Skozi stene prosevajo velike, medlo bleščeče krogle — maščoba. Ob stenah so napeljane belkaste telegrafske žice — živčna vlakna. Kri me nese naprej med ozkimi stenami. Slika se popolnoma spremeni. Kri se bobneč vali skozi velikanska vrata v temačno votlino, ki ji ni videti konca. S stropa v votlini visijo grozdi, ki jih ovijajo žile kakor kače. Zraven vhoda stoji čuden spomenik, ki ga križem preraščajo žile. Od blizu vidim, da priteguje spomenik nase kakor magnet majhne drobne palčice in delce krvne tekočine. V palčicah sem takoj spoznal naše najhujše sovražnike bakterije. Ti lopovi in škodljivci torej ne smejo naprej. Stroga policija jih je zgrabila za vrat in jih uniči. Takih stražnic je na prehodu v večje žile mnogo. Imenujemo jih mezgovne vozle.

S tokom drvim skozi votlino v večjo žilo. Reka je postala bolj široka. V medli svetlobi zapazim okoli sebe lečasta, okrogla bitja, ki bi jih po obliki primerjal gumijastemu kolesu avtomobila. V čudni modrikasti svetlobi se je valilo tisoče takih ploščic mimo, kakor da je parada velikanske vojske. Že sam sem bil morda komaj stoti del milimetra velik, ta telesca so bila še manjša. Ustavim tako lečasto ploščico in si jo natančneje ogledam. Njen ovoj se blešči kot napeta svila, vmes pa so tenke palčice, nekako tako kakor pri dežniku. Radovedno raztrgam ovoj. Masten je in lepi se na rokah. Torej je iz maščobnih snovi. Palčice vmes pa so iz beljakovine. Na raztrganem mestu se mi zasveti v motni svetlobi rubinasta tekočina, ki hitro uhaja iz odprtine in teče v reko krvi. To je rdeče krvno telesce. Spoznal sem ga, saj sem jih videl tisoče pod svojim drobnogledom. Koliko je teh drobcenih bitij v našem telesu? V majceni kocki krvi, 1 mm široki in prav toliko dolgi, jih našteješ 5 milijonov. Krvni imamo približno 5 litrov. V petih litrih krvi je torej 25 bilijonov rdečih krvnih telesc. Tako visokega števila pa si ne moremo prav predstavljati. Nanizajmo rdeča krvna telesca drugo za drugim, pa ti nastane iz njih dolga kača, ki bi jo lahko ovil štirikrat okoli ravnika. Še bolj strmimo nad površino rdečih krvnih telesc. Raziskovalci jo cenijo približno na 3000 m². To je površina Kongresnega trga v Ljubljani.

Obrnil sem se in se zazrl spet v vrvenje pred seboj. Privadil sem se na medlo modrikasto svetlobo. V vrvežu sem zapazil majhna zvezdasta telesca, po premeru trikrat, po ploščini pa petnajstkrat manjša od rdečih krvnih telesc. Nič čudnega, da jih prej nisem videl, saj pride na 100 rdečih krvnih telesc komaj ena zvezdasta ploščica. Iz neprevidnosti sem se zadel ob eno izmed njih in počila je kakor milni mehurček. Živo mi je stopila pred oči slika, ki sem jo še pred kratkim videl pod drobnogledom. Urezal sem se in

razmazal na steklu pod mikroskopom nekaj krvi. Ploščice so razpadale pred mojimi očmi, družile se v brezoblične kepice, med njimi in rdečimi krvnimi telesci pa so se pojavila najprej vlakna in kmalu so bile vse stanice ujete med njimi kakor muhe v mreži. Po nekaj urah so se vlakna toliko skrajšala, da so zgnatla ujete stanice v pogao. Krvna tekočina je bila pa iztisnjena iz nje kakor iz gobe. Kri se je zasirila. Tako zamaši kri tudi rane. Kdor nima v svoji krvi zvezdastih ploščic, ne more ustaviti krvi, ki mu teče iz rane, ker se mu kri ne strdi.

Brezbarvno krvno tekočino brez vlaken in stanic imenujemo *serum*. Serum je slan, okus nas spominja na solze in znoj. Zamislil sem se v zgodovino raziskavanj in iznajdb, ki so v zvezi s serumom. V l. 1887. je neki ruski znanstvenik prvokrat dokazal, da kri, ki jo vzamemo telesu, uničuje bakterije. Izkazalo se je, da so te snovi večinoma v serumu. Ne samo bakterije, temveč vsako tujo snov, ki vdre v kri, serum raztopi in odstrani.

Kdor je prestal nalezljivo bolezen, se ga navadno drugič ne loti ali vsaj dolgo ne. V serumu nastanejo snovi, ki bakterije takoj objamejo in jih ne spustijo. Vežejo tudi njihove strupe in z njimi krožijo po krvi. Tako vezani nam ne morejo škodovati. Vsakemu strupu se upira naše telo s posebnim protistrupom, za vsakega sovražnika, ki vdre v naše telo in kri, je posebno orožje. Vendar ne vemo natanko, kako se vse to godi.

Naenkrat se me je dotaknilo nekaj spolzkega in me otipavalo. Za trenutek mi je zastal dih od strahu. Ozrl sem se in zapazil za seboj sluzasto, polžasto bitje »Morda me ima za tovariša,« sem pomislil. Res! Bil sem mu popolnoma podoben. Spolzko bitje je popustilo in odplavalo naprej. Šele sedaj sem zagledal več takih belkastih sluzastih bitij, ki so plavala ob obodu cevi. Bela krvna telesca so bila. Bilo jih je mnogo manj kakor rdečih krvnih telesc, ki so plavala bolj v sredi

cevi. Spomnil sem se, da jih je v krvi zdravega človeka komaj $\frac{1}{1000}$ rdečih. Tu jih je pa bilo mnogo več. Sklenil sem jim slediti. Šlo je skozi več žil. Naenkrat je kri zastala. Žila, ki nas je doslej obdajala kot ozka cev, se je razširila in namesto njenih gladkih sten so nas obdajali divje raztrgani robovi, ki so moleli iz morja strjene krvi. Žila je bila na tem mestu pretrgana. Bela krvna telesa so izginila v razpoki skalovja iz strjene krvi. Boječe sem stopal za njimi in sem prišel v ozko ulico med mišicami. Rdeči zidovi ulice so bili iz pravilnih kamnov, ob katerih so se vlektele telegrafске žice. Raztrgana živčna vlakna!

Naenkrat se je ulica razširila in pred menoj se je odprla peklenško divja slika. Globok, brezdanji prepad je zijal pred menoj. Visoko v nebo so v nedogledne višine štrleli mogočni vrhovi z divje razritimi stenami. Previsne skale so grozile, da padejo vsak čas v globino in iz stranskih dolin so molela dolga melišča raztrganih tkiv. Težko, da bi si mogel zamisliti grozotnejšo pokrajino.

Na drugi strani soteske se je bleščala strjena kri kakor ledenik. Med skrepenelimi gmotami krvi je pronicala še tu in tam prozorna krvna tekočina. Nenadoma mi je postalo jasno, kaj vse to pomeni. Včeraj sem se vrezal v prst in sedaj se sprehajam po lastni rani.

Pokrajina pa ni bila mrtva. Povsod so lezle med skalovjem sive kepe, bela krvna telesa, in se trudila pospraviti razvaline. Zdelo se mi je nemogoče, da bi mogle vse to obvladati. Vedno nove gruče so vrele od vseh strani, plezale ob stenah, se stiskale v razpoke in spodkopavale ogromne skale, da

so se valile v dolino. Spodaj pa so čakale druge, ki so brizgale jedke tekočine na skale in jih drobile. Oklenile so posamezne drobce in odhajale s svojim bremenom. Nove stanice so prihajale na njihova mesta in velikanske skale so izginjale.

Naenkrat sem se ustrašil. Nedaleč od mene se je zavalilo velikansko telo v dolino. Skril sem se za skalo, da je bila pošast mimo. Tedaj sem jo spoznal. Bila je ena izmed orjaških belih krvnih stanic, kakršnih je precej v telesu. Velikanke so prihajale tudi od drugod. Zdelo se mi je, da vidim pred seboj ogromne predpotopne zmaje. Orjaki so se lotili skal in jih drobili kakor igrače.

Nenadoma se je polastila vseh vznemirjenost. Velik del stanic je pustil delo kakor na povelje in se valil proti izhodu soteske. Radovedno sem jim sledil in sem kmalu izvedel za vzrok razburjenja: bakterije! Z zunanjeja roba rane so vdrlle in se vselile v gorki razpoke, kjer se je še kadilo od krvi.

(Konec prihodnjič.)

KAKŠNO BO VREME

ZRAČNI VRTINCI ALI CIKLONI

V poletnih dneh vidimo včasih na cesti vrtince, ki dvigajo prah, kate-rega stebri se vrtijo, nekaj časa potujejo, potem pa počasi padajo.

Tem vrtincem podobni pojavi nastajajo tudi nad posameznimi pokrajinami sveta in seve tudi nad Evropo in so za nastanek vremena pri nas silno važni, zaradi tega si jih moramo natančneje ogledati.

Nad Evropo se pojavijo velikanski vrtinci zraka. Ozemlje, ki ga ti vrtinci zajamejo, je ogromno in večje, kakor ozemlje naše države, saj je včasih vsa srednja Evropa pokrita z enim samim zračnim vrtincem. Tem vrtincem pravimo cikloni ali depresije. Spoznali bomo, da je ciklon nosilec slabega vremena, pa moramo zato pogledati, kako nastane, predvsem pa se moramo naučiti, kateri znaki nam povedo, da se nam približuje.

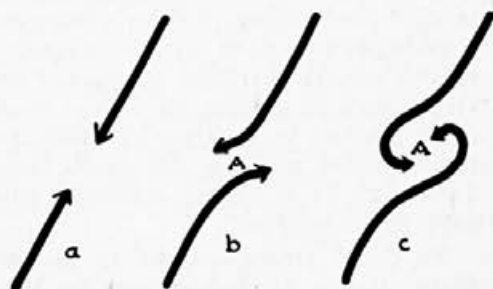
Ko smo govorili o stalnih planetarnih vetrovih na zemlji, smo omenili, da se zrak nad ravninom močno segreje, da se zaradi tega dvigne v velike višine in razlije proti južnemu in severnemu tečaju. Nas, prebivalce severne poloble, zanima le zrak, ki se razliva proti severnemu tečaju. Na svoji poti proti tečaju se ta zrak polagoma ohlaja in se vse bolj približuje zemlji. Zbog vrtenja zemlje se veter, ki v višavah piha od ekvatorja proti tečaju, odkloni nekoliko na desno (če gledamo v smeri vetra).

Nad severnim tečajem pa se zrak ohlaja, postane gost in težak ter se tik ob zemlji prične valiti proti tečaju. Vrtenje zemlje tudi njega odkloni nekoliko na desno (spet gledano v smeri vetra).

Topel višinski zrak in hladen tečajni zrak se torej valita drug proti drugemu kot dve sovražni armadi. Kje se bosta srečali, kje bo nastala fronta?

V pokrajinah, ki leže na šestdesetem vzporedniku, trčita sovražnika drug na drugega. Kaj se zgodi, kako se odigrava bitka?

Eden sovražnikov prihaja od juga z višine in je razmeroma lahek, ker je topel. Vrtenje zemlje ga vleče nekoliko proti vzhodu. Drugi sovražnik prihaja s severa tik ob tleh, je gost, hladen in težak. Tudi njega zanaša vrtenje zemlje, toda proti zahodu. V že omenjenih pokrajinah se sovražnika srečata. Oba prihajata z veliko močjo in velikimi rezervami, nobenega ni strah, nobeden ne popušča. Jug (prav za prav jugozahodnik) je lahek in ne more prodreti v goste vrste svojega nasprotnika, temveč se mu mora umakniti na desno, proti vzhodu. Sever pa (severovzhodnik) se z vso svojo težo zarije pod umikajoči se jug, vendar ne more predreti in se mora umakniti v levo, proti zahodu.

Za hip kaže, kakor da sta se obe armadi druga druge ustrašili in se boju umikata. Prva zavije v desno, druga v levo. Vsaka pa skuša s seboj odnesti čim več zraka, ki ga v sredini bojišča (v točki A) prične primanjkovati. Tam nastane silno majhen zračni pritisk, ki sesa v sebe »prve čete« obeh nasprotnikov. Jug, ki se je prej odklonil na desno, prične zavijati v levo, prav tako je Sever prisiljen spremeniti svojo smer in zavija proti Jugu, sovražnika se šele sedaj pograbitita.

Nastane bitka, v kateri se oba sovražnika valjata, nastane vrtinec ali ciklon (c). V vrtincu je vedno več sil obeh nasprotnikov, bojišče se vedno bolj širi. Topli Jug zavzame desno stran ogromnega bojišča in je zaradi težkega Severa, ki se vali ob tleh, prisiljen, da se dvigne v višino. Hladen Sever izpodriva svojega lažjega, toda mnogoštevilnega nasprotnika in osvaja levo stran prostranega bojišča. Črta med obema nasprotnikoma se res imenuje polarna fronta.

Bitka pa se ne odigrava stalno nad istim bojiščem. Vrtinec, ki ga tvorita hladen in topli zrak, se venomer pomika, in sicer vedno od zahoda proti vzhodu. Ko zraste bitka do vrhunca, prične popuščati, vrtinec je vedno slabši, se vedno bolj širi in končno izumre, ciklon ugasne.

POSLEDICA VRTINCEV, CIKLONOV

Topel zrak, ki je z juga prinesel mnogo vlage, je v vrtincu prisiljen, da se hitro dvigne. V višini se ohladi pod rosišče, vlaga se zgosti v kapljice, ki prav kmalu pričnejo padati na zemljo. Nastane slabo vreme, ki spremlja vrtinec na vsej njegovi poti.

KAKO SE NAM BLIŽA CIKLON

Kakor smo videli, je vsak ciklon sestavljen iz dveh delov, iz onega, v katerem prevladujejo topli vetrovi, in iz onega, v katerem prevladujejo hladni vetrovi. Ker ciklon potuje od zahoda proti vzhodu, nas najprej zajame njegov topli del. Približevanje tega dela nam kažejo že nekaj dni prej peresasti oblaki, ki nastanejo v velikih višinah. Ti oblaki nam javijo, da je bil topli zrak prisiljen, da se dvigne v velike višine, tam se je vlaga zgoščila, nastali so peresasti oblaki, ki so najboljši znanilci, da se nam približuje ciklon. Ti oblaki se kaj kmalu spremenijo v pajčolan, ki prekrije ves

nebeški svod. Če skozi ta pajčolan pogledamo luno ali sonce, vidimo okrog njiju mavričast kolobar. Čim večji je tak kolobar, tem bliže zemlji je pajčolan oblakov. S prihodom ciklona se oblačnost bolj in bolj poveča, zdi se nam, da se oblaki, ki so vedno bolj gosti, spuščajo proti tlam, tam postanejo tako gosti, da že slutimo, da bo kmalu pričelo deževati, kar se v resnici tudi zgodi.

Ko se nam ciklon še bolj približa, občutimo njegovo bližino tudi z drugimi opazovalnimi pripravami. Toplina se (pozimi) hitro dvigne. Sneg se prične tajati, zdi se nam, da je pomlad že pred vrati. Barometer počasi ali stalno pada. Relativna vlaga hitro raste, slabo vreme nas zajame popolnoma. Polovica vrtinca, njegov topli del, je že preko nas. Sledi hladni. Toplomer prične padati, barometer pa raste, ker je hladen zrak težak. Veter piha hitreje, posebno pa opazujemo, da se oblaki premikajo hitreje kot veter pri zemlji. Obzemeljski veter mora namreč premagati vse polno ovir. V zraku se nahaja sedaj malo vlage, ker pa je zrak hladen, je rosišče kljub temu blizu. Smer vetra se obrne in navadno kmalu za tem sledi naliv, ki pa ne traja dolgo.

Iz vsega opisanega je razvidno, da nam ciklon prinaša slabo vreme v svojem toplim in svojem hladnem delu.

SEKUNDARNI CIKLON

Ogromnim vrtincem, pravkar opisanim ciklonom, se stavijo na pot mnoge ovire, predvsem visoki gorski grebeni. Gorovje, ki ga je posebno pri nas v Sloveniji mnogo, razbije dostikrat prvotni vrtinec na več manjših. Tem pravimo sekundarni vrtinci. V bistvu so podobni ciklonom in nosijo s seboj slabo vreme. Tudi sekundarni cikloni potujejo, slabijo in končno zamrejo.

(Konec prihodnjič.)

SLAVČKI KONCERTIRAJO...

Ne mislite, da prirejajo koncert trboveljski slavčki ali kateri koli drugi naši mladi pevčki, ne — zdaj bodo začeli po naših gajih z vsakodnevnimi koncerti pravi slavčki, ki se bodo proti koncu aprila spet povrnili k nam.

Spet jih bomo slišali. Kako bodo poživljali naš gozd, gaj in log! Kako tudi ne — saj je slavček pevec nad vsemi pevci.

Slavčka najdeš povsod. Pravi živžav sem slišal doli na Posavju v mokriškem parku blizu Brežic. Mokrice so star, znamenit grad z Gubčevo ječo in s krasnim naravnim parkom. Tam pojejo slavčki že zelo zgodaj in mnogo jih je! Zdaj, ko je pomlad razkrila svoje čare, bodo cvetele tam magolije in zelenele široke platane in ciprese. Pravi ptičji raj bo v parku, kjer bo vse nadkriljeval naš slavček.

Tudi drugod je mnogo teh božjih krilatcev. Če greš med bujnim zelenjem ob potočku sredi gozda, opaziš proti večeru ali v ranem jutru, kjer se blešče rosne kapljice v soncu, kako sedi na drobni veji in gostoli. Oblečen je v navadno, preprosto obleko, prav nič gizdalinskega ni na njem. Zgoraj je rjavkastosiv, spodaj pa sivkast. Z rjastim repom venomer maha sem in tja. Ta češčeni pevec je tolik kot vrabček, samo bolj tenek je in pa bolj gibčen, pa drža njegova je bolj plemenita. Samičica je povsem slična samcu, samo za spoznanje je manjša. Nепrestano šviga sem ter tja po gošči. Ali ste že poslušali slavčka v mehki in prijetni noči tople zgodnje pomladi? Iz drobnih prsi mu kipé vroče pesmi, močno mu vró skozi tanko grlo, hip nato milo prosi, tiho in nežno gostoli, da ga komaj slišiš. Postane tih in miren, čisti glasek se mu trese. Pa se ojunáči in kmalu se mu glas okrepi, se razširi, vriska, poje in razveseljuje vso okolico.

Drobni pevec vseh pevcev živi po vsej Evropi. In še daleč na severu ga najdemo, tja do sredine Švedske in Norveške pride pri povratku. Srednja Azija in severna Afrika sta prav tako njegovo domovanje. Najrajši prebije po hostah in nizkem grmovju, v gajih in logih, kjer šumlja v bližini potoček skozi goščo. Sleherno jutro se že v prvih dnevih tople pomladi skoraj z vsakega grma oglašá njegova pesem. Nепrestano gostoli, vmes pa išče črvičke, mehke žuželke in drobno golazen. Spretno tolče s tankim kljunom med listjem, za lubjem, da se nasiti. Jeseni, ko pritisne mraz, nas zapusti in gre na jug, pa se vrne proti koncu aprila in celo na isto mesto. Svojemu domačemu kraju ostane vedno zvest, zato gnezdi leto za letom v istem gnezdu — seveda, če ga ne prepodi kak paglavec! Zdaj bomo kmalu čuli sladke slavčkove glasove. To bodo samci, kajti slavčki potujejo v svoj rodni dom posamezno in — ponoči. Čim pride samec na staro mesto, že začne prepevati, posebno ponoči, da ga čuje v zraku potujoča ženka. Še lepša je njegova pesem, ako se nastani v njegovi bližini — v sosednjem grmu tovariš, s katerim se v petju kôsa.

Če stopaš med grmovjem, lahko opaziš na tleh v ruši ali malo od tal njegov domek. Čestokrat je iznajdljiv, svoje bivališče napravi med mladikami, ki so pognale iz parobka. Kar čeden dom: globok, spleten iz vitkih koreninic, pa iz raznih bilk; za udobnost pa nabere še malo listja, mahu in perja. Tu znese samica 4—6 sivozelenih jajčec s temnimi pikami. Samica vali, samec pa skače okoli nje, ji dela kratek čas, kot ve in zna. Kar težko mu je, če se mora oddaljiti od gnezdeca. Upa na zarod in zraven poje tako lepo, da gre človeku do srca.

Okoli kresa prikukajo iz gnezdeca mladi slavčki, ki jim stara dva tako lepo strežeta, da pozabita na svoje petje in — utihneta. Kajpada poskušajo mali nebogljenčki prav kmalu s petjem, vendar gre težko, ker imata starša dosti dela s pitanjem, kaj še, da bi jih učila peti. In res: šele prihodnjo pomlad se jim vname prava pevska žila. Tedaj se kôsajo s starimi in oživljajo gozd in gaj...

Slavčki valijo samo enkrat na leto. Okoli sv. Jakoba so mladiči odgojeni, potem se stari skubejo: slabi in bolehní so, potikajo se po gošči, ždiyo v ruši, čmerni in klavrni stikajo okrog, da jim zraste novo perje. V začetku septembra pa nas zapustijo.

Ljudje imajo slavčka zelo radi. Pobalini ga preganjajo po gošči in ga lovijo na različne načine. Tu pa tam ga tudi udomačijo, toda težko ga je imeti dalj časa. Zaprt v kletki zahteva prav dobro postrežbo in nego. In tedaj, ko nima prostosti, ko gleda ven

iz kletke, začne prepevati in poje včasih tudi celih sedem mesecev na leto, ne meneč se za okolico. Otožna je njegova pesem, kakor je njegovo življenje v kletki otožno in enolično.

Čim toplejša je pomlad in čim bolj rano nastopi, tem prej nas razveseljujejo slavčki s svojimi ubranimi glasovi. Če ga nisi še slišal, pojdi na večer v naravo in prisluškuj! Čudil se boš milim napevom in pel boš hvalo — Stvarniku!

K R O M P I R J E V N E P R I J A T E L J

Avgusta mesca bomo opazili na krompirjevi njivi tu pa tam krompirjeva stebila brez listov. Kdor si bo tako pohabljenost rastlino bliže ogledal, bo opazil na zemlji ob steblih temnozeleno odpadke v velikosti koruznih zrn. To dokazuje, da je dalj časa bival na rastlini škodljivec in se hranil s krompirjevimi listi. Tega škodljivca je težko zaslediti pravočasno zaradi temnozeleno barve, ki je zelo slična barvi krompirjevih listov. Le ob strani krasi škodljivca živomodre proge. To je gosenica smrtoglavca, velikega nočnega metulja. Ta gosenica je zelo velika — debela do 2 cm in dolga do 12 cm. Je brez dlak in ima na spodnjem delu rožiček. Ko gosenica doraste, se zabuba in jeseni najdemo na krompirjevih njivah do 10 cm dolge ličinke, iz katerih zleze

metulj smrtoglavca, ki je velik sovražnik čebelnih panjev.

Gosenica tega metulja napravi mnogo škode na krompirjevi njivi ter pohabi rastline, da se ne morejo razviti. K sreči ni smrtoglavca tako razširjen kot n. pr. kapusov belin in zato tudi ne napravi preveč škode. Na 1 ha njiv računajo povprečno 10 smrtoglavcev. Ali v kljub temu moramo tega škodljivca uničevati, da se preveč ne razmnoži. Narod smatra gosenico smrtoglavca za strupeno — najbrž zaradi temnozeleno barve. Bog ne daj, da bi jo pojedel prašič ali da bi se z njo gostila kokoš — pravijo, da bi takoj poginila. Pa ni res. Učenjaki so napravili poizkus. Kokoši, katere so nekaj dni hranili s takimi gosenicami, se niso zastrupile in so se prav dobro počutile.

POMLADNA

Čez livado vetrič zapihlja,
zvonček ob potoku zacinglja;
cin, cin, cin, cin,
zopet živim.

Pod grmom trobentica spi,
glas zvončka jo iz sna prebudi;
cin, cin, cin, cin,
tudi jaz živim.

Jožef Spendl, Ptuj, mešč. š.

MOJI ZAJČKI

Jaz imam zajčke, s katerimi imam veliko veselje. Eden je velik porednež, če ga pasem, rad uide, če je v hlevčku, pa žalostno sedi v kotu, kadar prinesem hrano, pa je prvi pri jasliah. Je pa kakor sestradan volk. Zajčkov imam pet, mogoče bomo enega zaklali, povabim Vas na vesele koline.

*Slavko Geratič, IV. r. lj. š.,
Sv. Lovrenc na Pohorju.*

NAŠA POMLAD

Kmetič že orje na polju vesel,
da bo čez leto v shrambah imel
dosti krompirja, koruze in moke
za sebe in ženo in svoje otroke.
Dekleta pripravljajo vrtno gredice
za nageljne rdeče in druge cvetice,
mati pa z zajtrkom zgodaj hiti,
ker se na polju delat mudi.
Bosi otroci v šolo hitimo,
vsi smo nemirni, težko se učimo,
bolj kot v učenih šolskih knjigah,
srce je naše v razoranih njivah.

*Tone Godec,
učenc II. odd. viš. lj. šole
v Dobropoljah.*

ZDOMA

Z naše mile pokrajine, z našega Prekmurja gre na tisoče ljudi vsako leto na sezonsko delo. Prej so hodili v Francijo. Ker jih sedaj ne puste več v Francijo, pri nas pa je gosta naseljenost in se ljudje ne morejo preživljati na svoji rodni zemlji, morajo sedaj v Nemčijo ali pa v Belje. Tisoče in tisoče mater plaka, ko gredo njih sinovi in hčere v tujino. Sedane pomladi pa do pozne jeseni se ti ljudje ne snidejo doma pri svoji materi

in očetu. Tudi iz drugih krajev mora mnogo ljudi v tujino. Največ jih gre iz krajev, ki so gorati in celo kraški. Po teh krajih se ljudje ne morejo preživljati na lastni grudi, čeprav niso gosto naseljeni, ker je svet kamnit in slabo rodovit. Zato na tisoče in tisoče naših bratov okuša tujino in jih tudi na tisoče pusti tam svojo moč in svoje zdravje. Živeči v tujini, tisoč in tisočkrat vzdihnejo: »Oh, zakaj ni naša domovina toliko srečna, da bi se lahko doma preživljali vsi njeni ljudje, da ne bi okušali te nesrečne tujine!«

Ljudem, kateri gredo v tujino, je zelo težko, ker morajo zapustiti svojo domovino.

*Gizela Podlesek,
učenka II. r. v. lj. šole
v Šešeborcih (Prekmurje).*

PRIPOVEDKA O STOJDRAGI IN PIROŠICI

Na vrhu prelepih Gorjancev leži vasica Stojdraga, ob Krki pa Pirošica. Ti dve vasi sta dobili ime še iz turških časov, ko so Turki plenili, ropali in požigali po naših krajih.

Nekoč so Turki zopet privihrali na Gorjance in ljudje so morali iz svojih koč bežati. Turški poveljnik je zagledal pred seboj krasno dekle, ki je bežalo pred njim. Zagnal se je za njo, da bi jo ujel, ker je pa le ni mogel ujeti, je zaklical za njo: »Stoj, draga!« Vsa začudena se je deklica ustavila, ker jo je Turek pozval v hrvaškem jeziku. Posadil jo je pred sabo na iskrega konja in sta jezdila v dolino proti Krki. Deklica je bila upehana in je zaprosila požirek vode. Z veselim srcem ji je poveljnik ustregel, ji je ponudil vode in dejal: »Pij, rožica!«

Dekle ga je nagovorilo, naj prizanese vasem. Poveljnik je bil zadovoljen z deklico in ni hotel nič več pleniti, ampak so naglo zdirjali proti Carigradu, da bi prej izročil deklico turškemu sultanu.

Od takrat pa se imenuje vas na Gorjancih Stojdraga, vas ob Krki, kjer je dal Turek deklici vode piti, pa Pirošica.

*Anič Edvard, uč. 7. raz. v. lj. š.
v Sostrem pri Ljubljani.*

NAGRADE BODO PREJELI

Pravilno so rešili obe križanki v 7. št. »Našega roda« in so bili izžrebani za nagrade:

1. Marija Flakus, 7. r. lj. šole v Zg. Sv. Kungoti pri Mariboru.
2. Evica Spokovnik, 4. r. lj. šole pri Sv. Jedertu, p. Laško.
3. Zofka Skmuvač, 1. r. v. lj. š. na Kor. Beli.
4. Boris Rešetič, 4 a r. lj. šole na Ledini v Ljubljani.

Insecirajte v „Našem rodu“!

Otroci, varčujte in nala-
gajte svoje prihranke pri

Celjski mestni hranil- nici v Celju

Zrno na zrno — pogača,
dinar na dinar — palača.

*Vesele velikonočne
praznike*

želimo vsem svojim
cenjenim odjemalcem

A. & E. SKABERNÉ
LJUBLJANA

K zdravju
Tvojega otroka spadajo tudi
zdravi zobje

SARGOV

KALODONT

PROTI ZOBNEMU KAMNU

.....
*Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v*
Učiteljski knjigarni v Ljubljani
in v podružnicah v Mariboru in Celju
Zlasti priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih
knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih,
ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj,
da bo manjša poštnina
.....

Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!

Mestna hranilnica
Ljubljanska

izdaja na dom domače hranilnike.

Stopite tudi vi v krog njenih
vlagateljev in varovancev!

Klišaje

eno- ali večbarvne,
za časopise, knjige,
razglednice itd. Izdeluje

klišarna

»JUGOGRAFIKA«

LJUBLJANA — SV. PETRA NASIP 23

3x močnejši

SO GUMIJASTI PODPLATI OD USNJEH

Ti čevlji z trpežnimi gumijastimi podplati so izdelani za ljudi, ka-

terih poklic zahteva mnogo hoje.

Za poslovne ljudi
so najboljši ti lepi, močni
in ceneni čevlji.

Omoogočajo
prožen in lahek korak.

149.

OTROCI,
ki obiskujejo šolo,
naj nosijo take
čevlje.

89.

Vel. 28-30 Din 79.-
" 31-33 " 89.-
" 34-38 " 109.-

Pismonoše
in železničarji,

ki so pri nas kupili
te čevlje z gumi-
jastimi podplati, so
zadovoljni.

229.

Delavci

in kmetu je potrebna obu-
tev, ki mu dolgo traja in služi
pri vsakem delu. **DOBRO**
OBUTI VEČ NAREDI.

169.

GATA